

É Romani Glinda

Den romska spegeln

Det första Katarina
Taikon-priset har delats ut

Katarina Taikon-priset 2016

För insatser som främjat mänskliga rättigheter i Stockholm

ORT OCH DATUM:

Stockholm den 3 oktober 2016

VRÄNDE:

FEMTIO TUSEN KRONOR

TILL:

Hans Caldaras

Hans Caldaras

Erik-Louise Erlendsson-Skärhult
Kommunfullmäktiges ordförande

Stockholms
stad

KRONOR:

50 000 kr

Sissile NB

Sissile Nordling Brånö
Ordförande i kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter

Den romska ledaren

Kära läsare. Hösten är kommen och träden visar stolt upp sin färgprakt i hela landet. Vi närmar oss novembermörkret, glöm därför inte att hänga på er reflexer så ni syns. Tyvärr är klädmodet sådant att vi bär alltför mörka kläder och blir mer osynliga i kvällsmörkret. Apropos osynliga så är det fortfarande många cyklister som inte har varken reflex eller lampor på sina cyklar. Se upp för dem! Jag parkerade strax före korsningen Skanstullsbron-Ringvägen vid Åhléns. Jag skulle besöka secondhand shopen, där finns av någon okänd anledning en digital hastighetsmätare för cyklister som säger vilken hastighet du kör. När jag ska gå över trottoaren kom en cyklist med full cykel-mundering nedsusande från Skanstullsbron hastighetskontrollen visade 45 km/tim, hade inte en tanke på att vi delade samma trottoar. Jag klarade mig med en hårmån.

I det här fallet gläds jag åt vinterns ankomst. Då minskar förhoppningsvist cyklisterna och de vågar kanske inte köra så fort vid övergångsställena som de gärna cyklar över då det är rätt för dem. Ett elände är det i alla fall då man inte respekterar oss halvdöva gamlingar i trafiken.

Ja i trafiken. Vi har blivit påkörda bakifrån av en bil. bli inte rädda nu, skadorna var begränsade till stötfångaren i plast. När vi anmäler skadan till Folksam och deras beslut kommer till oss om att vi får stå för våra egna skador då de inte kunde avgöra vem som var vållande, ord mot ord var motiveringen. Vi misstänker att den personen som körde på oss bakifrån, fipplade med sin telefon. Det är ett vanligt fenomen i dagens trafik. Var observanta på de bilar som vinglar i trafiken eller på dem som kör långsammare än vanlig, de snackar ofta i telefon eller så ska de slå ett nummer.

Det blir mycket trafiksnack. När vi reser ner till den årliga

bokmässan i Göteborg använder vi vår gamla men pigga husbil av årsmodell 84. Vi lastar den full med all utställningsmaterial och böcker vi behövde. Ni som har veteranbilar vet att man inte ska lita på bensinmätaren vilket jag heller inte gjorde utan jag tog det säkra för det osäkra och tankade då mätaren visade kvarts tank. Glad i hågen om att allt flöt som det skulle stannade vi på OK för att tanka diesel. 45 liter gick de i tanken. Upp på landvägen i så började motorn att knacka och minska i kraft så vi svängde av. Jag misstänkte att vi fått fel bränsle. Ve och fasa i all glädje att det hade gått bra upptäckte vi att de 45 lite vi tankat var ETANOL. En lång historia kort. Bilia 200 meter där från vi stannat, hjälpte oss att tömma tanken och efter nära fyra timmar var vi på väg igen. Motorn spann som en katt och Bengt slog upp en kopp kaffe under färden.

I spåret av regeringens tidigare satsning på de fem pilotprojekten, har man nu utsett ytterligare fem kommuner att arbeta som utvecklingskommuner. Bland dem var stockholms stad. Med den anledningen bjöd stadshuset romerna till en hearing där de hade möjlighet lyfta frågor som låg dem nära.

Katarina Taikon-priset har delats ut. Värdiga mottagare var Hans Caldaras och organisationen Läkare i Världen. Hans Caldaras belönades för sin kamp mot rasism, antiziganism och sociala orättvisor och sitt gedigna arbete med folkbildning. Läkare i världen belönades för sin outtröttliga kamp för alla människors lika värde.

E Romani Glinda söker artikelskrivare i landet. Vi välkomnar även manus till barnböcker och annan litteratur som handlar om romer.

Fred Taikon

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon:

+46 (0)8-779 40 31
+46 (0)70-712 39 91

E-mail: info@romaniglinda.se

Webadress: www.romaniglinda.se

Postgiro: 19 54 82-5

Ansvarig utgivare

och chefredaktör: Fred Taikon

Redaktion:

Rosario Ali Taikon, Bengt O Björklund,
Veronika Portik, Mia Taikon och Gertrude Nilsson Björklund

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten: mia@romaniglinda.se

Vår bidragsgivare

Statens Kulturråd

Tryck: Carlshamns tryckeri

ISSN 1651-3258

Missa inte!

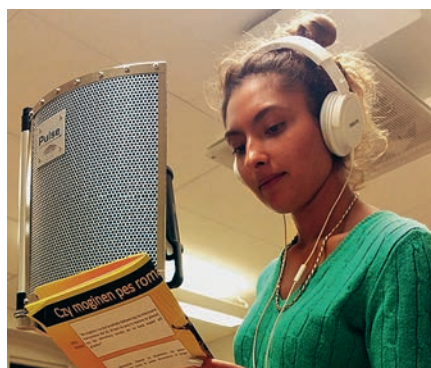
24 **Silvia Mutto** och **Marcela kovacsova** på modevisningen i Skarpnäck.

34 **Anne-Margarethe Livh** talar i Stockholms stadshus.

14 **Hans Caldaras** var en av vinnarna av Taikon-priset.

29 **Dolly Andersen**, en av radiopratarerna på Radio Romano Malmö.

I detta nummer kan du läsa om

DEBATT

4 **Ingrid Schiöler** skriver om en romsk kvinna i Göteborg.

ÉRG TAR EN LATTE MED

5 **Björn Taikon** som arbetar för EU-migranterna på gatan.

BOKMÄSSAN

6 **I år hade ÉRG** en egen monter på Mångspråkstorget.

GYSPY LORE SOCIETY

9 **Södertörns högskola** fick besök av den anrika organisationen.

27 FILMVISNING

13 **I Uppsala visades** en film om socialt engagemang i Ungern.

KATARINA TAIKON-PRiset

14 **Det första** priset delades mellan aktivisten **Hans Caldaras** och organisationen **Läkare i världen..**

IRU I SVERIGE

16 **IRU var inbjudna** av **Rosita Grönfors** och det pratades mycket om hur en nystart kan göras.

REGERINGENS UPPSTART

18 **Många var** på plats när den romska strategin var på tapeten i Regeringskansliet.

PES

21 **Samlingspartiet PES** i Europaparlamentet bjöd in till samtal om de fattiga romerna.

KONFERENS OM ROMER OCH RESANDE

22 **Instutionen för språk och folkminnen** bjöd in.

ROMSKT MODE

24 **En sprakande** modeshow i kulturhuset i Skarpnäck.

.MALMÖ

26 **Gott och blandat** från våra kollegor i Skåne.

BÖCKER

31 **David Gaunt** recenserar en doktorsavhandling från 1700-talet..

GAMLA BILDER BERÄTTAR

32 **Några gamla bilder** från Frankrike och tältmötena på 60-talet.

ROMSK INKLUDERING

34 **Stockholms stad** bjöd in till en hearing.

Det blir nog husvagn igen!

Så säger Sonja Taikon, 81 år, som för mer än femtio år sedan faktiskt bodde i husvagn på Backaplan på Hisingen. Det var 1964 som husvagnstiden tog slut. Familjen, som då bestod av Sonja och hennes make Peter fick genom en särskild statlig åtgärd möjlighet att flytta in i en fast bostad. Ett litet friliggande hus på Trekantsgatan i på Hisingen i Göteborg.

Vilken lycka det var att flytta in i ett hus med både värme och rinnande vatten. Och vilken skillnad mot husvagnen som var liten, bara 11 kvadratmeter.

Sonjas historia skiljer sig inte så mycket från många av de andra svenska romernas historia med tältboende, husvagnsboende, tillfälliga omoderna lägenheter och på 1960-talet äntligen tillgång till ett fast boende i små "AMS-hus".

Sonja ser tillbaka på sitt liv och kan berätta om hur det varit – och hur det blivit. När hon föddes i maj 1935 bodde familjen i tält. Det som myndigheterna beskrev som nomadliv varade ända till 1955, fast i tält bodde familjen bara till 1951. Sedan skaffade de en vagn.

År 1955 gifte Sonja sig med Peter och blev nu "bofast" i den 11 kvadratmeter stora vagnen. På Hisingen.

Hisingen har alltid varit Sonjas trygga punkt i tillvaron. Det är som att bo i en liten stad, jag har blivit väl accepterad av grannar säger Sonja. Här vet folk vem jag är, en "zigensk" kvinna som har tillbringat större delen av sitt liv på Hisingen.

Efter att ha flyttat in i huset 1964 utökades familjen med två barn. De är vuxna nu och Sonja har många barnbarn. Viktiga personer för Sonja i hennes dagliga tillvaro.

Sonja och Peter blev tvungna att flytta ifrån huset på Trekantsgatan för marken behövdes för nyproduktion av bostadsrät-

ter. Efter 44 år på samma plats så blev det en stor påfrestning att tvingas bort. Nu erbjöds ett alternativt boende i ett hus som kommunen ägde, en bostad som tyvärr inte var anpassad till Sonjas make som hade varit allvarligt sjuk och satt i rullstol. Det var dessutom omöjligt att hålla värmen där. Sonja köpte extraelement för att inte hennes rullstolsburne make skulle frysa, med skyhöga elräkningar som resultat.

Sedan flyttades paret Taikon vidare till ett annat kommunägt hus, också det på Hisingen. Detta hus låg ensligt och isolerat och snart skrämdes familjen av personer som trakasserade dem, och till och med tände eld på bilen på gårdsplanen.

Då vågade paret inte längre bo kvar och de flyttade till sin son som bodde i en liten lägenhet. Det var trångt om utrymme och Sonjas man kunde inte komma ut för trapporna var alltför branta. Ett boende i markplanet hade varit nödvändigt, men det stod inte att finna.

Nu långt senare, när Sonjas make är avliden och hon fått en marknära bostad, också den på Hisingen, får Sonja inte längre bo kvar där. De sociala myndigheterna har sagt att hon måste flytta därifrån. Hon har blivit erbjuden ett

boende i Angered. Men för Sonja finns tryggheten på Hisingen. Där bor hennes släkt och hennes barn och barnbarn, som hon får mycket hjälp av. De bor i den stadsdel som de flesta av de svenska romerna i Göteborg bott i sedan tiden i tält och husvagn på Backaplan.

Att ha tak över huvudet är en mänsklig rättighet. Att kunna uppleva trygghet i sin närmiljö är också mycket viktigt. Att slippa oroa sig är nödvändigt för Sonja, som nu på senaste tiden känt av hur oron och stressen påverkar henne. Hon är ju inte frisk, har problem med hjärtat och blir yr, går med rollator och har förslitningsskador i sina knän. Hon är en gammal kvinna som upplevt så mycket i sitt liv i form av utanförskap och diskriminering som satt sina spår, tydliga avtryck både fysiskt och psykiskt. Att inte ha haft tillgång till samma rättigheter som majoritetsbefolkningen i form av boende och skola var en realitet förr i tiden. Men till slut vände allt till det bättre, säger Sonja Taikon, men nu vänder det igen. Hon tror att det blir i husvagn hon hamnar. Om inte hennes önskan att få tak över huvudet någonstans på Hisingen infrias!

Ingrid Schiöler

ÉRG TAR EN LATTE MED:

Björn Taikon

Lennart Taikon är född i Sverige. Hans föräldrar är Sture och Maria Taikon. Men Lennart kallas inte för Lennart, han kallas för Björn.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

– Jo jag växte upp i Stockholm och gick i grundskolan i Gröndal, men jag gick bara sex år i skolan.

Pappan var skrothandlare.

– Jag växte upp på skroten och började jobba tidigt där med min pappa. När jag var 19 startade jag en egen firma för skrothantering. Vi körde runt till olika firmor och köpte deras spill, koppar, mäs-sing, aluminium, ja alla slags metaller.

För 20 år sedan specialiserade sig Björn på tryckerier.

– Där fanns det silver från filmerna de använde. Det var mycket lukrativt i bör-jan, men sedan var det många som häng-de på. Det var min farbror Bambam som lärde mig hur man utvann silvret från fixet.

Idag är skrotrörelsen nedlagd sedan åtta år tillbaka.

– Då började jag nattvandra och söka upp missbrukande romer.

Björns lillebror hade då nyligen gått bort efter en överdos.

– Det var då jag bestämde mig för att göra något.

I cirka tre år vandrade Björn runt på nätterna och gav sitt stöd där han var väl-kommen.

– Det var mycket hysch hysch kring det hela. Det var få som ville erkänna att deras barn missbrukade. Det är så fortfa-rande. Det är en stor skam.

För cirka fem år sedan fick Hässelby stadsdelsförvaltning upp ögonen för det arbete som Björn bedrev.

– De tyckte att jag skulle börja jobba på deras kafé för missbrukare, ett daghär-bärg i Vällingby centrum för missbruka-re med psykiska problem. Sedan hamna-de jag på Vistet i Hässelby strand. Ett daghärbärg för missbrukare med endast

missbrukarproblematik.

För cirka tre år sedan gick han med i Filadelfiakyrkan.

– Vår pastor Torbjörn Söder tyckte att vi borde göra något åt de fattiga romerna som sitter på våra gator. Så vi öppnade upp duscharna i Filadelfiakyrkan på Rörstrandsgatan för dem.

Stockholms stad hörde talas om det hela och hörde av sig.

– De undrade om vi kunde tänka oss att öppna ett härbärg för dessa romer.

Efter bara några veckor var verksam-heten igång.

– Till duschutrymmena i kyrkan kom det varje tisdag cirka 200 personer. De flesta kom för att få lite kläder och mat och något att dricka. Härbärgets som vi startade låg i Slakhusområdet och hade femtio sovplatser.

Nu hörde Stadsmissionen i Ropsten av sig. De hade plats för cirka trettio romer i ett härbärg. Sedan hörde Frälsningsarmén i Ropsten av sig. De hade tjugo platser.

– Helt plötsligt hade vi plats för 150 romer där de kunde sova. På härbärgena får de riktig mat, men inga kläder.

För drygt ett år sedan flyt-tade Frälsningsarmén från Ropsten till Liljeholmen.

– Där har de 70 platser.

Björn och hans kollega Mois söker upp de tiggande romerna och skriver in dem på något av härbärgena.

– Vi sållar bort de som dricker och missbrukar dro-gar. Men vi försöker hålla

Allt du inte visste om Björn Taikon

Vilken bok ligger på nattduks-bordet?

Jag har Bibeln i telefonen.

Ser du upp till någon?

Mina farbröder

Vilken film såg du senast?

Ice Age

Vilken är din favoritmaträtt?

Romska kåldolmar

När var du på semester senast?

I julas var vi i Slovakien

Gillar du sport?

Nej

Vilken är din bästa sida?

Humor

Har du några dåliga sidor?

Att jag inte kan vara tyst om jag ser en orättvisa

ihop familjerna.

Varannan lördag åker Björn och Mois till Erikshjälpens affär i Spånga.

– Där får vi ta över för en dag och säl-jer allt vi kan, möbler, kläder, böcker och så vidare. Dagsförtjänsten går till Filadelfiakyrkans utlandsarbete.

Glada besökare i ERGs monter

Bokmässan i Göteborg 2016

Bokmässan i Göteborg är den största plattformen i Sverige när det gäller litteratur och fackböcker. Året mäsä var lika omtumlande och kaotisk som den brukar vara, trångt med en ljudnivå som ligger där konstant.

É Romani Glinda var i år tillbaka på mässan i egenskap av både tidning och förlag med en egen monter, men den här gången på det nyetablerade Mångspråkstorget. Där var det dock betydligt lugnare, ett slags bakvatten dit endast ett fåtal bibliotekarier och modersmåls lärare hittade.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

Som så många gånger förut var det med gamla Bettan vi for iväg på onsdagsmorgonen, alltså med Freds 35 år gamla husbil. Jag föreslog att vi skulle ta den sceniska rutten via Örebro, vilket jag skulle bli påmind om vid ett flertal tillfällen på väg genom den tidiga hösten.

Strax utanför Skara tyckte Fred att det var dags att fylla på lite diesel. Efter att ha lämnat bensinstationen och kört i någon kilometer hördes ett märkligt ljud från motorn och den drog allt mindre. Vi svängde av vid närmaste avfart och stannade på en obemannad bensinstation. Efter ett samtal till stationen där vi tankat står det klart att vi har tankat etanol istället för diesel.

Efter en promenad till en Biliavverkstad i närheten som lånade oss en bil att bärga gamla Bettan med och tre timmar för att tömma tanken kunde vi äntligen fortsätta vår resa. Motorn hade inte tagit skada.

Vi rullade in i garaget till mässan vid sextiden på kvällen och vi visste att nor-

malt får man inte vara inne i mässhallarna efter åtta, så vi satte igång med monterbygget på en gång. Klockan blev både åtta, nio och tio. Vakterna såg på oss med blida ögon, men då avslutade vi. Alla hyllplan och tavlor var på plats.

På torsdagsmorgonen lade vi alla böcker på plats. När dörrarna öppnades för branschfolk, bibliotekarier och lärare var vi klara.

Men som nämnts i ingressen så var det ingen rusning till det nystartade Mångspråkstorget.

Under eftermiddagen lyssnade vi till ett samtal på Litterturscenen med Hedvig van Berlekom från Författarcentrum väst och Celina Adamsson, rom och tidigare projektsamordnare för romsk inkludering i Göteborg. Det talade om den nya antologin med berättelser av romer och resande i Västra Götaland.

– För två år sedan startade vi ett projekt för att sprida romsk och resande kultur.

Hon menar att det behövs eftersom kunskapen om dessa folk är mycket dålig.

Tio författare har skrivit i boken: Bagir Kwiek, Bennie Åkerfeldt, Kurt Magnusson, Celina Adamsson och Alex Skoglund Adamsson, Ajten Berlafa, Robert och Rade Simonović, Georgeta Baicu och Adela Jedu.

Redaktörer är Hedvig van Berlekom och Malin Lindroth.

– Det har varit ett spännande arbete och vi har behövt både tolk och översättare.

Många resande bär på ett förflutet fyllt av diskriminering och förtryck. Under 1900-talet steriliserades och lobotomeras många av dem och massor av resandebarn sattes på barnhem. En av dem var Kurt Magnusson.

Hedvig läser ett kort stycke ur boken skrivet av Kurt. Det är en hemsk och ofattbar historia om hur svenska myndigheter gör allt för radera ett önskat element i samhället.

Med på scenen satt Celina Adamsson, en romsk tjej som också skrivit i boken. Även hennes mamma och son har skrivit i boken.

Vi träffade Celina och Hedvig lite senare. Celina berättar att hon växte upp i Trollhättan som enda barnet. När hon senare själv fick barn flyttade hon till Göteborg.

– Mamma kom till Sverige på sextiotalet. Vi kommer från en musikerfamilj, men efter de hemskheter som begicks under Andra världskriget slutade alla spela. Lajos, min morfar, var också musiker och han flydde från Ungern till Berlin under Första världskriget. Där bodde han och var med på många film- och radioinspelningar.

Celina bad sin mamma att skriva ner familjens historia så att den kunde bevaras. Och det gjorde hon.

– Sedan började jag och min son att skriva också.

Så hur kom det sig att det blev en antologi i samarbete med Författarcentrum väst?

– Vi ordnade en skrivarkurs för romer 2012 och det blev liksom upptakten till antologin.

Hedvig fyller i att när skrivarkursen var

slut inleddes vad hon kallar för steg två.

– Vi bestämde att skapa en antologi.

Nu fick alla de som var med individuell handledning.

Celina berättar att upprinnelsen till skrivarkursen var när det dök upp en rom på biblioteket där hon jobbade och frågade om det fanns någon skrivarkurs för romer.

– Jag tyckte det lät som en god idé och skickade den vidare i mitt romska nätverk.

Under denna första mässdag satte sig undertecknad framför Biblioteksscenen och lyssnade på Ingrid Atlestam, Ellen Follin och Randi Myhre som diskuterade Det mångspråkiga biblioteket.

– Det borde heta flerspråkiga. Invandrar-språk sade man tidigare. Ett mångspråkigt bibliotek kan erbjuda böcker till de som vill läsa på andra språk än svenska, sade Ingrid Atlestam.

Ellen Follin inflikade att biblioteket har blivit en slags intellektuell mötesplats.

Randi Myhre höll med.

– Det handlar mycket om de människor som kommer till biblioteket. På Biskopsgårdens bibliotek där jag jobbar talas det cirka sjuttio olika språk.

Hon menar att det är viktigt att studera området kring biblioteket och fråga vad det är som behövs, vad folk vill ha.

– Vi statade med en referensgrupp som sedan blev en förening, Biskopsgårdens biblioteksvänner. Vi började 2004 och nu gör vi många olika saker som samarbetar med förskolor och nybörjarkurser i olika språk.

Hon berättar om en kvinna som satt utanför biblioteket med en mugg.

– Idag är hon en lärare i rumänska.

På Mångspråkstorget fanns det förstås en mångspråksscen där många små förlag som publicerar litteratur på olika språk kunde presentera sig. Där talade bland andra Karin Sohlgren på fredagen. Hon var tidigare bibliotekarie i Rinkeby och hon talade om sin utgivning av barnböcker på ett flertal olika språk.

Även ÉRG:s förläggare, Fred Taikon, stod på den scenen och berättade om utgivningen av böcker på romska.

– Vi arbetar för språket. Vi är en nationell minoritet med en särskild ställning

Ulf Lundkvist talade om sitt nya serie album Äntligen

när det gäller språket. Vi upptäckte att det inte fanns någon litteratur på romska i Sverige, så vi startade ett förlag i detta syfte. Vi har börjat publicera barnböcker, både nyskrivet och översättningar.

Fred berättar om hur det är att översätta till romska, ett språk som har sina rötter i det indiska språket sanskrit.

– Romskan är inte ett ordrikt språk så man måste vara mycket innovativ. Man kan till exempel låna eller använda ord från någon av de andra över sextio romska dialekter som ligger närmast.

Arli är den största språkgruppen i Sverige idag, men kelderås är den största romska språkgruppen totalt sett.

– Hur många dialekter som talas i Sverige idag vet vi inte, men jag skulle tro cirka femton.

Under fredagen talade bland andra Hynek Pallas och Lawen Mohtadi.

Karin Sohlgren

Celina Adamsson

– Yttrandefriheten är inte så mycket värd om man inte försvarar den och kämpar för den. Det finns människor som är svagare och de klara inte det på egen hand, sade Hynek.

Lawen Mohtadi menar att för att kunna ha en produktiv diskussion om yttrandefriheten måste vi föra in en förståelse för hur det känns för en minoritet att bli dis-sad och inte erkänd.

– Det är någonting som verkligen har varit fallet i Sverige. Fram till början av 1960-talet då diskrimineringen av romer var helt legitim och accepterad. Så att för att kunna förstå varför det finns så få romska röster idag måste vi tänka på att majoritetsbefolkningen inte har velat lyssna på dem. De har inte varit erkända som en del av Sverige och inte varit en del av berättelsen.

Hynek Pallas håller med.

– Om man inte skapar de här historier-

Randi Myhre

Nuri Selim, Mia Taikon och Thom Lundberg.

na, om inte romernas historia är en del av nationens historia kommer de inte finnas i de här länderna.

Hynek Pallas gav nyligen ut "De opanpassbara", som handlar om den romska befolkningens utsatthet i Tjeckien. En bok som rönt stor uppmärksamhet i Sverige, men inte i Tjeckien.

– Jag var där för inte så länge sedan för att prata om boken. Det kom två personer. Det visar bara på hur ointresserade man är av frågan i Tjeckien.

I Tjeckien finns det cirka 600 getton där det mest bor romer. Och de ökar med cirka 100 om året.

– Men det finns inget intresse för att förändra det som sker.

Hynek berättar också om ett museum som några romer har startat tillsammans med några historiker.

– De har byggt upp några fina utställningar om romer i Europa och romer i Tjeckien, men det kommer inga besökare. De få inga pengar. Chefen för museet säger att hon är medveten om att museet existerar endas för att visa upp att de gör något för romer.

Lawen får frågan om vilken roll litteraturen hade för Katarina Taikon på 60-talet?

– Hon arbetade politiskt under hela sextiotalet. Åkte runt i hela Sverige. I början på sjuttioalet var hon ganska trött på det och ville hitta ett nytt sätt att kanalisera sitt engagemang och sin kreativitet.

Så hon började skriva. Både för vuxna

och för barn. Katitziböckerna är de mest kända.

Lawen Mohtadi dök upp på en annan scen några timmar senare. Den här gången i ett samtal om att skapa och förmedla bilder av en romsk erfarenhet mellan författaren Thom Lundberg, som i debutromanen "För vad sorg och smärta" ger en unik inblick i resandefolkets historia, Mia Taikon, förläggare på É Romani Glinda och Nuri Selim, sångare i musikgruppen Svarta Safirer.

Lawen inledde med att fråga de tre vilka berättartraditioner de vuxit upp i.

– Jag växte upp i en fantastisk berättartradition. När man berättar i min familj betyder det att alla berättar samtidigt. Men vi hade inga böcker när jag växte upp. Och så hade vi musiken, svarade Thom.

Mia Taikon berättar att de inte hade någon större berättartradition i familjen.

– Men min far har ett stort bildarkiv som det ofta kom folk för att titta på och det ledde ofta till långa historier av olika slag. Det var foton från olika länder och olika tider. Det kändes underligt, minns jag, att se de där bilderna och tänka att jag var också en sådan där.

Nuri berättade att romerna som bodde i Skopje var tvungna att flytta till en ny boplatz cirka fem kilometer utanför staden efter den stora jordbävningen 1963.

– Alla historier som berättades där handlade om tiden innan jordbävningen. Men musiken var viktig. Alla i min familj är musiker, själv är jag femte generationen

musiker.

Thom hakade på.

– Visorna har länge varit ett sätt för resande att dela med sig av sina minnen. Min mamma sjöng ofta sina berättelser. Många visor handlar om resandet eller att sitta i fängelse. Visorna finns alltid med på bröllop, dop och andra högtider.

Samma år som jordbävningen i Skopje skrev Katarina Taikon sin första bok.

– Hon försökte ta makten över berättelsen, men vad hände sedan? undrade Lawen.

Nuri menar att Katarina Taikon betytt mycket för honom.

– Det är hennes förtjänst att vi är här idag. Hon var en revolutionär.

Mia menade att det var Katarina som öppnade dörrarna.

– Då stod de och skrek utanför Riksdagen. Idag sitter vi i samråd med regeringen. Alla de frågor hon drev, driver vi fortfarande.

Hon berättar om ÉRG:s bokutgivning.

– Vi skulle vilja ge ut fler böcker men eftersom det inte finns någon lönsamhet i att ge ut böcker på romska är vi helt beroende av bidrag. Romska böcker säljer inte och romska familjer har inte någon egentlig boktradition. Det betyder att vår utgivning till viss del styrs av bidragsgivarnas goda vilja.

Thom menar att det behövs stora insatser.

– Det görs för lite. Svensk romani är på väg mot en språkdöd. Om man ska kunna berätta sin historia är språket viktigt.

Han tycker det är bra att resande ingår i en gemensam kultur med romerna.

– Det är bra, men det är vi som har varit här i landet medan ni levde i slaveri.

Nuri berättade om en konsert med Gypsy King.

– När det var slut gick alla hem uppfyllda av den romska musiken utan att ens vrida på huvudet när de gick förbi romerna som satt på gatan utanför. Det gör mig mycket leden.

Nuri menar att det finns en ny generation romer som verkligen kämpar och läser.

– Det är de vi måste ge chansen!

Gypsy Lore Society på Södertörn

Nyligen gästades Södertörns högskola av Gypsy Lore Society. Under en tredagarskonferens i Romani Studies. 25 forskare inom olika discipliner var anmälda till tala vid olika seminarier under de tre dagarna. Tre seminarier gick parallellt varje dag.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

Gypsy Lore Society är en internationell sammanslutning med anor. Den startades i Storbritannien 1888 för personer intresserade av romer och resande i ett akademiskt sammanhang. Sedan 1989 har sammanslutningen sitt huvudkontor i USA. Dess mål inkluderar främjandet av studier av romer, resande, och andra rörliga kulturer över hela världen. Genom att sprida korrekt information vill man öka förståelsen för dessa kulturer i sina olika former. Ett annat syfte är att etablera närmare kontakter bland forskare som studerar dessa kulturer.

Den första dagen inleddes med organisationens ordförande Elena Marushiakova.

– Under de 120 år Gypsy Lore Society har funnits har intresset för romska frågor aldrig varit större än under de senaste tjugo åren.

Hon tog även upp problematiken med att flyktingkrisen åter har tagit bort fokus från den romska frågan, något som innebär nya utmaningar för Romani Studies.

– Sedan vårt senaste möte förra året i Chisinau har antalet institutioner och organisationer involverade i Romani Studies ökat. Många nya initiativ har startats, bland andra Network of Academic Institutions in Romani Studies som samlar ett stort antal forskare från de flesta europeiska länderna.

Hon talade även om det nyetablerade RomArchive (ett digitalt romskt arkiv) och om ett bibliotek i USA.

– RomArchive sponsras generöst av tyska staten och biblioteken på universitetet i Michigan State har intentionen att bli ett ledande center i Romani Studies.

Hon menar också att Gypsy Lore Society måste ge sig i kast med dessa

Elena
Marushiakova.

nya forskare och även söka samarbete för att höja kvalitén på Romani Studies.

Anna Maria Jönsson är lektor vid Institutionen för kultur och lärande på Södertörns högskola.

– Jag är glad att se så många romer här idag. Det betyder att vårt arbete här har börjat bära frukt.

Hon berättar lite om högskolan och de utbildningar som finns.

– Vi har ett uppdrag att utbilda romska

brobyggare och modersmåls lärare.

Hon berättar att det finns 11 000 elever i skolan.

– Nästa år kommer vi att anställa en professor i Romani Studies. Det kommer att lyfta statusen för dessa studier.

En välkomsthälsning kom sedan från den romska läraren Angelina Dimitri Taikon.

– Det här är min högskola där jag kan tala romska. Det är en ny tid nu när

Jan Selling

Thomas Acton

*Till vänster:
Gunilla Lundgren.
Till höger:
Christina Rodell
Olgaç.*

romer läser på högskola och universitet. Södertörn är en plats där vi känner oss välkomna. Gypsy Lore Society har varit på många ställen genom åren och nu är ni här i min skola. Det är stort, avslutade Angelina Dimitri Taikon.

Den första dagens huvudtalare var Kimmo Granqvist: Romani Studies i de nordiska länderna.

– Vi är huvudsätet för Romani Studies i Sverige, med många olika ämnen. Ett av våra mål är att hålla fokus på forskningen om romer runt Östersjön.

Han berättade om när romerna först kom till Norden.

– De första anteckningarna säger att romer kom till Danmark 1410, till Sverige 1512, till Finland 1515 och till Norge på 1600-talet.

Han berättar att det är mycket som pågår inom Romani Studies i Norden nu.

– Bland annat bedrivs mycket arbete kring romsk historia i Sverige och om antiziganism. Mycket handlar om kultur och språk. I Finland sker arbetet inom social antropologi. I Norge handlar det mycket om resande, men nu allt mer även om romer. I Danmark fokuserar man på romsk lingvistik och det finns även Romani Studies på Reykjavik på Island.

Han talade även om den romska Förintelsen.

– I Norden har kunskapen om den romska Förintelsen varit liten.

Men det sker en förändring.

Christina Rodell Olgaç är docent och lektor vid Institutionen för kultur och lärande. Hon är också den som arrangerat konferensen från högskolans sida.

– Jag och Angelina Dimitri Taikon startade brobyggjarprogrammet och modersmålslärarutbildningen för romer tillsammans.

Som redan nämnts var det många föreläsare under de tre dagarna och seminarierna gick tre åt gången i olika rum. ERG gjorde nerslag i några av dem. Först ut var Jan Selling. Han inledde med åsikten att Gypsy Lore Society nog är ett förlegat namn som borde kunna bytas ut. Han fortsatte med påståendet att idag är det allt fler icke-romska forskare som talar med romer om sin forskning. Han lyfte även EU:s roll.

– 2015 slog EU fast att man måste bekämpa antiziganismen och etablerade den 2 augusti som en minnesdag för den romska Förintelsen.

Romani Studies Facing Subaltern Challenges var namnet på det seminarium som han höll och det handlade om den akademiska synen på romer och elitens roll i att skapa kulturella minnen.

Nästa inslag var Haunting legacies, ett

seminarium om Fröhligh Florences forskning, med Nina Lundberg, Samir Muratovic och Ichtander Vavström.

Fröhligh Florence menar att trauman går i arv, att de sätter sig i arvsmassan och vandrar från en generation till nästa.

– Romer har varit med om många hemskheter. Romernas hemska historia har fortfarande inte blivit en del av det lands historia där de bor.

I studien har man intervjuat romer med traumatiska minnen.

– Vi inte bara frågade dem och lyssnade på svaret, vi så också hur de reagerade på våra frågor, berättade Grofo, en av de romer involverad i projektet.

Sheila Salo berättade om Coronel Juan Miguel de la Cerda och grupp romer som reste genom USA på 1800-talet orsakade stora rubriker. Det är en spännande och mustig historia som har det mesta.

Under morgonsamlingen dag 2 talade Anne Minken om romer och resande i Norden. Tater kallas resande för i Norge.

– Tater är det gamla namnet för romer sedan 1500-talet. Men idag är romer och tater två olika folk med olika kultur och identitet. Dock har de bägge rötter i den första invandringen av romer i Norge

Hon tog upp den diskussion som finns angående de resandes historiska koppling till romer och Indien.

– Men är det så viktigt vilken grupp

som är mest romsk? Vad ska vi i så fall göra med svaret. Många forskare idag är in nöjda med begreppet etnicitet. Att forska i etnicitet kan lätt bli fel.

En av de som hade seminarium på förmiddagen var Slawomir Kapralski. Han talade om den polska lokalbefolkningens samröre med de nazistiska ockupationsmakterna.

– Forskningen är ännu i ett tidigt stadium. Vi vet att det fanns myndigheter och organisationer som samarbetade med nazisterna, men än vet vi inte så mycket om hur folk i allmänhet i Polen samarbetade med nazisterna när det gäller de massmord som begicks. Vi vet att polska romer sköts av nazister och polsk polis.

Han berättar om ett minnesmärke i trä som rests långt in i en skog någonstans i Polen över de romer som avrättades där.

– Nazisterna hade inte själva tillräckligt med personal för att hitta alla romer, men det fanns gott om informatörer som berättade för dem att det fanns romer i området. De togs sedan ut i skogen och sköts.

Han berättar om romska musiker som brukade spela på nazisternas fester innan de alla plötsligt avrättades 1943.

Men inte alla polacker dansade efter nazisterna pipa.

– I Szczerzowa vägrade byborna att samarbeta med nazisterna och de lyckades rädda två barn från nazisternas mördande. Ett av de överlevde kriget och vittnade om hemskheterna.

Slawomir Kapralski menar att de skillnader som fanns berodde på hur integrerade romerna var i samhället när nazisterna dök upp.

– Ju mer avolägset romerna bodde, ju mer var byborna villiga att rapportera deras närvaro till nazisterna. Men antisemitismen var mer utbredd antiziganismen.

Även Thomas A. Acton var i farten denna förmiddag. Thomas som själv är en känd forskare inom Romani Studies, talade om vikten av det arbete som den romske professorn Ian Hancock bedriver. Han gick igenom den utveckling Ian Hancock gjort som positivistisk forskare och pekade på alla de faktorer som gui-

dat Hancock på vägen. Actons papper var även ett försvar mot Yaron Matras angrepp på Hancocks syn hur romerna tog sig från Indien till Europa.

Den sista dagen huvudtalare var Christina Rodell Olgaç, docent och lektor i pedagogik och arrangör av konferensen på Södertörn. Hon talade bland annat om de nationella minoriteterna och den utbildning hon ansvarar för på högskolan. Hon menar att positiv särbehandling kan stimulera kritiskt tänkande. Det är också en viktig länk i arbetet att få fram fler romska intellektuella.

– Erfarenheterna från USA visar att det aldrig var fråga om att ge okvalificerade studenter en plats på bekostnad av de vita studenterna.

Hon siktade in sig på romer.

– Det finns inte många romer på högskolan i Sverige. Studier visar att det går bäst om man döljer sitt ursprung. Idag vet vi att studier inte leder till en förlorad identitet, snarare en förändrad identitet.

Christina Rodell Olgaç talade även om den brobygggarutbildning som pågår i högskolan. Något som har fått ringar på vattnet.

– Allt fler romer vill börja studera här.

Hon avslutade med att berätta en historia om en man på brobygggarutbildningen

som skaffat en bokhylla för sina skolböcker.

– Då kom hans lilla barn med sina barnböcker och ville också ha dem i bokhyllan. När mannen tog fram böckerna för att förbereda sig inför dagens skolarbete tog även det lilla barnet fram sina böcker.

Även författaren Gunilla Lundgren var på plats och berättade om sitt engagemang och sitt författarskap.

– Någon sade till mig en gång för länge sedan: ”Om du skriva om romer, skriv med romer”, och det har jag gjort.

Hon berättade om sina resor och alla människor hon träffat som inspirerat henne. Hon berättade om mobila klassrum i England på 70-talet och om mötet med Aljosha en svensk rom som hon skrev en bok om.

– När han blev äldre bad han mig att skriva ner hans historia. Varje dag sade han ”Det är alldeles för sorgligt”.

Hon berättade om sitt arbete med barnen i Rinkeby med vilka hon har skrivit flera böcker.

Det går inte att ta miste på hennes berättarglädje. Den smittar av sig.

Gunillas senaste projekt var skrivandet av boken om Askungen med några barn i Rinkeby. Boken är tryckt nu och pengarna som den genererar går till ett romskt barnbibliotek i Rumänien.

Angelina Dimiter Taikon

Anne Minken

Diskriminering inom arbetslivet

Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering i arbetslivet. Skyddet mot diskriminering gäller i alla situationer som har samband med arbetet och även sådant som händer utanför arbetet om det har ett samband med arbetet. Skyddet mot diskriminering gäller oavsett om du är anställd, frågar om eller söker ett arbete, söker eller gör praktik, eller är inhyrd eller lånas in för att arbeta.

Det är arbetsgivaren som ytterst har ansvar för att ingen diskrimineras på arbetsplatsen.

Ett av DO:s prioriterade områden är att verka för lika rättigheter och möjligheter och motverka diskriminering i samband med rekrytering.

Frågor om diskriminering?

Ring till DO på telefonnummer 08-120 20 700.

Telefonupplysningen har följande öppettider:

- Måndagar 13.00–15.00
- Onsdagar 9.30–11.30
- Fredagar 9.30–11.30
- Helgdagar och klämdagar stängt

Det går också bra att mejla till DO på adressen do@do.se.

Mer information hittar du på www.do.se.

Där asfalten slutar bor romerna

I spåren av den ekonomiska krisen växer det sociala entreprenörskapet. Det ungerska ICT-företaget Prezi är ett typexempel på hur företag idag faktiskt tar ökat ansvar, till och med genom att adressera provokativa sociala och politiska problem. Prezi arbetar intensivt med öppenhet för sexuella minoriteter och fostrar antirasism i relation till den romska befolkningen i Ungern.

Text: Birgitta Israelsson **Foto:** Per Israelsson

Prezi är ett framgångsrikt företag och använder en del av de pengar de tjänar till sitt sociala entreprenörskap.

Forskare vid Uppsala och Stockholms universitets ekonomiska institutioner har tillsammans gjort en dokumentation av hur Prezi engagerar sig i den romska befolkningen i den ungerska byn Bag, en timmes resa utanför Budapest.

Videodokumentationen utgår från en etnografisk metod och vill väcka frågor kring alternativa former av entreprenörskap.

Initiativtagarna vid Prezi ville göra något gott tillsammans och möta människor som de aldrig annars skulle möta. De bestämde sig för att hjälpa de utsatta romerna i byn Bag med att renovera deras trasiga och fallfärdiga hus och fick en omedelbart positiv respons från dem. Renoveringen skulle ske tillsammans, man skulle jobba sida vid sida och utan några professionella byggarbetare. Med hårt gemensamt arbete skulle man försöka bli klara med renoveringen innan vintern.

Romerna deltog själva i renoveringen, vilket gav ett helt annat engagemang än om företaget skulle ha kommit dit och gjort det åt dem. Det gav en ökad medvetenhet om förmågan till självhjälp och en starkt självkänsla. Romerna såg att med gemensamma krafter kunde de göra mycket mer än var för sig. Att arbeta tillsammans öppnade upp för nya tankar om samarbete i byn och för nya idéer. ”Tillsammans kan vi ändra världen!” säger en av romerna i filmen.

Men det var inte bara romerna som påverkades, även personalen vid Prezi som fick lämna sin välordnade och mycket privilegierade miljö på företaget och möta fattigdom och utsatthet på nära håll.

Romerna är hårt diskriminerade och nästan undantagslöst arbetslösa. De får inte jobb hos majoritetsbefolkningen. De har inte tillgång till skola och utbildning, vilket är nyckeln till att inkluderas i samhället. De får heller inget socialt stöd. Det finns familjer där man varit arbetslös i tre generationer nu.

Under Sovjettiden hade alla arbete, men sedan stängdes de stora fabrikerna och romerna var de som först blev utan arbete. De EU-pengar som Ungern får för att förbättra situationen för romerna används till andra saker. Landets regering anklagar istället romerna själva för deras fattigdom.

Prezi gör inte det här i något PR-syfte för företaget. Socialt Entreprenörskap skiljer sig från CSR – Corporate Social Responsibility – där företagen skänker pengar till något välbehövligt område för att förbättra sin sociala image.

När renoveringen av husen var klar fortsatte Prezi med utbildning av barn och vuxna i Bag.

I panelen sitter Karin Berglund - Stockholms universitet, Imre Szeles – kameraman och redaktör, Rickard Klerfors från organisationen Hjärta till Hjärta samt Fred Taikon från organisationen É Romani Glinda. Moderator var Annika Skoglund från Uppsala universitet.

– Jag skulle vilja se liknande exempel i andra länder också, sade Fred Taikon.

Sedan 1999 har Rickard Klerfors jobbat i Rumänien och andra länder.

– Kontakten mellan romerna och de från Prezi, det de lärde sig av att arbeta tillsammans var fantastiskt, säger Rickard Klerfors.

Imre Prezi menar att det inte är någon fara att den här typen av verksamhet ska ta över statens uppgifter?

– EU-pengarna till romerna försvinner på annat, det är en skandal. Men det här företaget är unikt, det finns inga fler. Det är inte populärt i Ungern att jobba med romerna.

Det är intressant att följa om staten kommer att ta mer ansvar eller lämna över till företag, sociala entreprenörer, att ta det sociala ansvaret, menar Karin.

– Det fanns en risk i att åka ut till området och föreslå samarbetet, de hade ju ingen erfarenhet av att bygga. Men Prezi och de boende löste allt tillsammans och det fanns ett värde också i att inte använda experter.

I panelen sitter Karin Berglund - Stockholms universitet, Imre Szeles – kameraman och redaktör, Rickard Klerfors från organisationen Hjärta till Hjärta samt Fred Taikon från organisationen É Romani Glinda. Moderator var Annika Skoglund från Uppsala universitet.

Sissela Nordling Blanco, Hans Caldaras och Eva-Louise Erlandsson Slorach.

Det nyinstiftade Katarina Taikon-priset

Katarina Taikon-priset har delats ut vid en festlig tillställning på Stadshuset i Stockholm. Priset delades och Hans Caldaras och organisationen Läkare i världen fick 50 000 kronor var. Priset kommer att delas ut den 3 oktober varje år, årsdagen av första av utgivningen av Katarina Taikons bok "Zigenerskan". Prisutdelningen skedde i Gyllene salen.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Rosario Ali Taikon

Stockholms stad har i Katarina Taikons minne instiftat ett årligt pris på 100 000 kronor. Det är tänkt att uppmärksamma och belöna människorättsförsvarare som genom sitt arbete stärker och skyddar de mänskliga rättigheterna i staden.

Stolar var framställda vid en scen och kypare gick runt med snittar och cider. Den romska gruppen Amé sam rom underhöll med ett par sånger innan barn från Stockholms kulturskola sjöng ett par sånger med mycket entusiasm.

Kommunfullmäktiges ordförande Eva-Louise Erlandsson Slorach (S), inledde prisutdelningen med att tala om Stadshuset.

– Det händer mycket i Stadshuset. Vi har 200 personer som arbetar här, politiker och tjänstemän. Här har vi fester, bröllop, promovningar, Nobelfesten och nu har vi utdelningen av Katarina Taikon-priset.

Hon berättade lite om Stadshusets historia, att det började byggas 1911 av Ragnar Östberg som skulle fyll 150 år i

år. Som kuriosia nämnde hon att Gyllene salen har drygt 18 miljoner guldmosaikbitar och att det fanns cirka 11 kilo bladguld på väggarna.

Sissela Nordling Blanco (Fi), ordförande i kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter, talade.

– Katarina Taikons livslånga kamp har blivit en viktig röst för oss. Det här är ett pris för de som kämpar för mänskliga rättigheter. De frågor Katarina kämpade för är ännu aktuella. Nu måste vi vända riktningen och hindra de främlingsfientliga krafterna.

Dagens konferencier var Alexandra Pascalidou, känd medieprofil.

– Kul att se så många människor här som kämpar för mänskliga rättigheter. Kanske står någon av er här uppe på scenen en dag och får ta emot det här priset. Tänk att det fortfarande finns ett motstånd mot att romer ska ha sina mänskliga rättigheter idag i en av världens största demokratier. Vi måste stärka och uppmuntra

varandra, alla vi som vågar lyfta näven.

Hon introducerade sedan en hedersgäst, den amerikanska medborgarrättsskämpen Gloria Ray Karlmark från Little Rock, Arkansas. Gloria var en av nio afroamerikanska studerande som 1957 försökte och till slut lyckades inleda studier på den då rassegregerade Little Rock Central High School Little Rock. På senare år har hon varit bosatt i Sverige samt delvis i Nederländerna. Hon har arbetat som lärare, matematiker, dataanalytiker, ingenjör och redaktör.

– Jag känner mig hedrad att få stå här på den första utdelningen av Katarina Taikon-priset. Hennes kamp har stora paralleller med medborgarrättsrörelsen i USA. Det är märkligt, fortsatte hon, att när man ser på världen idag ser det ut som om allt håller på att upprepa sig och i USA har vi just nu en helt osannolik presidentkandidat.

Hon talade även om att det idag finns nya verktyg för att kämpa med. Internet.

– Vi måste alla se oss omkring och ta tillvara på det som kan göra skillnad. I skolan som jag gick i var inte alla de 2000 vita eleverna emot oss. Det fanns de som gjorde skillnad, inte öppet, men som kom fram till oss. Detta är viktigt! Det är vi själva som gör skillnad!

Sara Nazari är bara 17 år men redan en

stjärna på stand up poesins estrader. Hon levererade en härligt existentiell dikt med mycket inlevelse och personlighet.

Nu var det dags för juryn att berätta vad de kommit fram till. En jury som består av Sissela Nordling Blanco (Fi), Angelica Ström, dotter till Katarina Taikon. Lawen Mohtadi, författare och filmare, Ihsan Kellecioglu som arbetar med frågor som rör socioekonomisk utsatthet och Alexander Gabelic, Svenska FN-förbundet och särskilt sakkunnig i kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter.

Sissela berättade att det kommit in många nomineringar och Lawen fyllde i att Katarina Taikon var en av 1900-talets stora gestalter inom mänskliga rättigheter. Alexander Gabelic menar att det är igenkänningsfaktorn som lett till så många nomineringar.

– Vi fick 132 nomineringar. Det visar att det finns många som kämpar där ute i periferin.

Angelica Ström berättade om juryns arbete.

– Vi träffades bara två gånger och hela arbetet var mycket pedagogiskt. Vi pratade om att ge priset till en person eller till en organisation. Så det blev till en person och en organisation.

Hon berättade lite om sin mamma.

– Många såg på romerna som lägre stående, men min mamma visade på ett överraskande mod vid den här tiden. Boken ”Zigenare” var ett svar på den akuta situation som rådde då. Att min mamma fick ge namn till det här priset är hedrande.

Hans Caldaras kallades upp på scenen för att motta det allra första Katarina Taikon-priset. Han mottog en check, blommor och ett diplom.

– Jag trodde aldrig att jag skulle stå här och få ett sådant hedersomnämmande, sade han synbart rörd. De svenska romerna har fått ett officiellt erkännande med detta pris. Jag vill dela priset med alla som kämpar mot det onda i hela världen och jag tror att Katarina ler där uppe i himlen, samtidigt hör jag henne säga: ”Hans, låt det inte gå dig åt huvudet”. Både jag och Katarina visste hur det var att ses över axeln, hur det kändes när man såg en sådan där skylt utanför en restau-

Amé sam rom underhöll det illustra sällskapet på Stadshuset.

rang ”Zigenare äga ej tillträde”. Nu har det gått femtio år och ändå sjunger vi på samma visa. Antiziganismen är förtäckt och visar sig där man minst anar det.

Hans menar också att han känner igen sig i de fattiga EU-migranterna.

– De är, liksom vi var, utanför all rätt.

Nu var det dags för Sissela att presentera nästa pris som gick till den internationella människorättsorganisation Läkare i världen. Organisationens ordförande, Eliot Wieslander, var märkbart tagen.

– När jag först såg filmen om Katarina Taikon grät jag. Jag minns att det var under ett klipp där en politiker uttalade sig och sade ”Varför ska barnen gå i skolan? De stannar ju ändå inte så länge.”

Organisationen rör sig bland det som inte är så vackert, i en verklighet få av oss känner till.

– Vi möter romer som inte får den asyl den borde få. Vi möter apatiska barn. Vi rör oss bland de som inte syns. Utan våra fantastiska volontärer hade det här aldrig varit möjligt. Vi märker också att allt fler vill engagera sig för de mänskliga rättigheterna. Vi är en helt frivilligbaserad organisation och är oerhört tacksamma för allt stöd vi får.

Sissela hade inte långt till tårarna när hon levererade sina sista ord för kvällen.

– Jag är så tacksam för alla er som är här. Det går att förändra världen! Vi ska fortsätta kämpa!

Och Alexandra fick sista ordet.

– Vi måste finna glädje och lust i den här kampen. Vi behöver inte vänta till den 3 oktober nästa år. Jag fylls med stolthet att dela det här landet med de som gör skillnad!

Sissela Nordling Blanco och till höger Eliot Wieslander med kollegor i Läkare i världen

IRU på besök i Sverige

Nyligen träffades topparna i International Romani Union, IRU, i ett möte i Stockholm som Rosita Grönfors, ordförande för Romska och resande kvinnojourern, bjudit in till. Tanken var att det ska bli en nystart för IRU, en organisationen som startade 1977. Mötet hölls i Scandic Hotell Victoria Towers.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

IRU:s ordförande Zoran Dimov inledde dagen med att ge ordet till Grattan Puxton, en känd ledare för romer och resande i Storbritannien och en av de som var med vid det stora mötet i London 1971. Han talade via Skype.

– För femtio år sedan hade vi inte möjlighet till verklig demokrati. Nu har vi det tack vare internet och vi ser vi fram emot den 11:e kongressen.

Han talade om ett romskt mandat i FN och om att starta en röstbank med romska röster.

– Vi behöver mellan femtio- och hundra tusen röster för ett romskt mandat.

Men, menar han, arbetet måste ske parallellt med arbetet att förbättra romers situation i alla romska samhällen.

– Vi behöver fler utbildade unga romer som kan gå in i de fattiga romska områdena, som kan möta de fattigaste av de fattiga på gatorna för att berätta att de

står för något som är viktigt för dem. Jag hoppas att vi snart kan se ett resultat av denna mobilisering. Det är också viktigt att alla romer röstar nationellt, både kommunalt och statligt. Här i Storbritannien har vi en antiziganistisk regering som vi måste rösta bort.

Även Miranda Vuolasranta, ordförande för European Roma and Travellers Forum, ERTF:s, ordförande var på plats.

– Vi har ett stort samarbete med Europarådet, berättade hon. Jag vill se en nystart för IRU. Att samarbeta och tala med en röst är det enda sättet för oss romer. Men för att vi ska bli hörda måste vi få med oss de fatigaste.

Nästa skypesamtal kom från Stevo Radul Balog, ansvarig för intervention.

– IRU måste agera när det händer något. Mycket har hänt de senaste veckorna. Många konflikter bland romerna.

Han berättade om ett kommande möte

i Bundestag om romer från före detta Jugoslavien.

– De romer som kommer från dessa länder måste få asyl och rätt att stanna. De borde inte ens behöva ansöka om asyl. Romer är inga terrorister och borde kunna få asyl i alla Europas länder.

Ramus Muarem, ansvarig för media och kommunikation, talade om olika aktiviteter. Bland annat vill han integrera mer sport bland romerna.

– Vi måste stötta våra romska ungdomar som har talang. Vi måste hjälpa dem att lyckas. Vi kommer att starta olika projekt i detta syfte.

Jasmina Ahmetaj ansvarar för kultur och traditioner. Hon talar via Skype från Slovenien

– Det finns många som inte vill se oss lyckas. Men vi förtjänar att bli sedda som människor och vi har något mycket mycket rikt, det är vår kultur.

Ajten Berlafa ansvarar för utbildning, forskning och språk.

– Identitet är viktigt. Utan identitet är vi ingenting. Vi kommer att göra allt för de romska barnen.

Huvudansvarig för IRU:s svenska kommission är Rosita Grönfors, som

också bjudit in till detta möte för att öka samarbetet mellan Den Romska och resande kvinnojouren där hon är ordförande och IRU. Hennes engagemang i den romska kvinnans situation har drivit henne i många år. Nu vill hon att nätverk ska bildas över hela Europa.

– Romska kvinnor lever fortfarande i utanförskap. Vi måste lösa den sociala problematik som dessa kvinnor har. Vi skulle behöva ett europeiskt rådgivningscenter i detta syfte. Övervägande många romska kvinnor har psykiska sjukdomar.

Hon planera att involvera International Roma Women's Network, IRWN, i nätverksbyggandet.

– IRWN är medlem i ERTF.

Zoran medger att kvinnofrågor inte har stått högt på IRU:s agenda.

– Kvinnofrågor har inte varit aktuella på fyrtio år. 1997 fanns det bara tre kvinnor som var med i IRU, bland dem Miranda Vuolasranta. Nu måste vi börja arbeta med dessa frågor.

En diskussion om finansiering följde. Den nystartade IRU behöver all support som är möjlig för att kunna göra skillnad för romer i Europa idag.

– Det finns fondpengar att söka inom Europarådet, berättade Miranda Vuolasranta.

Men hon menar att många romska organisationer har för dålig kunskap när det kommer till bidragsansökningar.

– Och ibland krävs det en motprestation i form av egna pengar. Men det viktigaste av allt är att man har alla räkenskaper i ordning, annars är det ingen mening alls att söka. Man måste också ha en likvärdig partner.

Stefano Kuzhikov är IRU:s vice ordförande. Han berättade om den svenska 20-årsstrategin och om referensgruppen till regeringen där han sitter med.

– Där kan vi höra vad Sverige gör internationellt i den romska frågan. Den svenska modellen har blivit mycket uppskattad i Europa, fortsatte han, och brobyggarutbildningen som i Sverige är på högskolenivå. Jag, Rosita och flera andra svenska romer sitter med i regeringens referensgrupp.

Han berättade om en kommande konferens i vår som ska fokusera på samarbete och erfarenhetsutbyte.

– Vi kommer nu att lägga förslag om vad denna konferens ska innehålla, vilka som ska bjudas in, ERTF till exempel och andra som jobbar med de romska frågorna, säger Stefano.

Zoran berättade att de har kommit till Sverige för att ta fram en strategi som de kan genomföra

– Vi har tolv program som vi vill genomföra. Därför vill vi samarbeta med flera länder, bland andra Sverige. Just nu kommer alla på egna pengar, men vi kommer att söka från olika fonder för varje enskilt projekt, sade Zoran.

Under eftermiddagen fortsatte presentationerna av de olika kommissionerna inom IRU. Även demokratiborgarrådet Ann-Margarethe Livh (V) dök upp för att lyssna.

Miranda har följt IRU sedan starten.

– Det har inte känts bra att IRU har blivit till tre organisationer. Jag stöder dock denna organisation främst. De är med i ERTF.

Miranda är ordförande i flera organisationer.

– Men vi har inte lyckats genomföra så mycket gemensamt. Men jag är glad att IRU Makedonien inte uppfinner hjulet på nytt.

– Vi har barn i skolan, men de är mob-

bade och diskriminerade. Vi har demokrati i Sverige,. Men verkligheten är en annan.

Men hon menar att det börjar bli bättre och att allt fler romska ungdomar läser vidare. Ann-Margarethe Livh är borgarråd i Stockholm med ansvar för minoritetspolitik.

– Att arbeta med de fem nationella minoriteterna är något nytt för staden. Det är inte lätt att ge egenmakt till romerna. Det finns för få politiska röster. Ingen kommer att ge er den utan ni måste kämpa för den. Det är en stor utmaning att arbeta med romsk inkludering och jag behöver er hjälp.

Helena Lundgren från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor berättade om de uppdrag myndigheten angående romers hälsa och föreningsteknik.

– Vi är inte ute efter att utbilda romer i föreningsteknik utan att bredda verksamheten och vara till hjälp.

Rosita Grönfors, ordförande för Romer och resandes kvinnojour i Stockholm, fick sista ordet.

– Jag brinner för kvinnofrågorna och jag vill arbeta med dem. Det visste IRU och jag blev därför tillfrågad om att leda arbetet med dessa frågor. Jag kände att detta var en chans att lyfta kvinnors utsatthet som kan se likadan ut var man än bor.

Alice Bah Kuhnke
och Mia Taikon

Uppstartsmöte för arbetet med strategin

Den 29 september arrangerade Regeringskansliet och Kulturdepartementet ett uppstartsmöte för arbetet med strategin för romsk inkludering. Mötet ägde rum i Bankhallen på Regeringskansliet. Inbjudna till mötet var myndigheter, kommuner och romska företrädare som deltar i genomförande av strategin.

Text: Birgitta Israelsson **Foto:** Adam Szoppe

Moderator för dagen är Mia Taikon från organisationen É Romani Glinda. Kultur- och demokratiminister Alice Bah Kuhnke inleder.

– Vi samlas idag för alla romer, inte bara de som bor i Stockholm stad. I riksdagens Konstitutionsutskott hölls idag överläggningar om romsk inkludering i Sverige och i Europa. Hur vi ska kunna säkerställa att alla får del av rättigheterna, inte bara på papperet utan att alla länder ska ta steg i rätt riktning för romsk inkludering.

Men därifrån är vi långt idag, menar Bah Kuhnke, när man lyssnar på vad olika länders företrädare faktiskt säger.

– Jag som är ganska tuff, säger Alice Bah Kuhnke, reagerade när det i dag blev så tydligt att romer diskrimineras även i vår riksdag och att vi inte delar samma människosyn. Men även om det är mörka tider och man kan förtvivla så finns det

även mycket hopp och vi ska fortsätta, det har vi ett lokalt och globalt ansvar för att göra. Vi har tagit ett litet steg framåt för mänskliga rättigheter för romer!

Det kom många ansökningar från kommuner som ville bli utvecklingskommuner för romsk inkludering.

– För att få bli en utvecklingskommun ställer vi krav på dem att de ska göra så mycket mer än pilotkommunerna. De måste nu visa vad de kan och vill göra! Och efter utvecklingskommunerna ska vi gå mot ännu högre krav på att utforma plattformar och nå resultat!

Fokus på arbetet är att fler romer ska involveras i utvecklingsarbetet.

Det är också viktigt att ta vara på romska kvinnors kompetens och säkerställa att de insatser som arbetas fram kommer romska kvinnor till godo.

– Romska kvinnor är särskilt utsatta

och det krävs ett fokus särskilt på romska kvinnor!

Tre pilotkommuner var inbjudna för att dela med sig av sina erfarenheter. Från pilotkommunen Göteborg deltog Klas Forsberg, Göteborg stad samt Nenad Nikolic från Romska rådet i Göteborg. Från Helsingborg deltog Ivan Kuzhikov från organisationen Vorta Drom och Stefano Kuzhikov, Helsingborgs stad. Linköping representerades av Marie Daun, Linköpings kommun samt Merts Lindeman, finskromsk aktivist.

Mia Taikon lyfter strategins fokus på det rättighetsbaserade arbetet, som ska utgå från mänskliga rättigheter och principen om icke-diskriminering.

Nenad Nikolic har arbetat i ett projekt i Göteborgs utsatta stadsdelar.

– Vi har gjort mycket och kommit en bit på väg. Men vi har också mött svårigheter. De nya brobyggarna i utvecklingskommunerna ska inte känna sig stressade, det tar tid att se sina framgångar och det krävs många möten. Samhället ändras hela tiden och vi romer måste hänga med, gå nya utbildningar, utveckla oss, säger han.

Klas Forsberg ser en framgång i att

staden nu har en relation till den romska minoriteten, att man har lyckats skapa samråd.

– Många romer jobbar ideellt med detta och det har stor betydelse att vi nu har fått till en arvodering för de romska aktivisterna. Misstron mellan tjänstemän och romer behöver man jobba aktivt med. Nu har vi permanentat hållbara romska samråd mellan kommunstyrelsen, tjänstemän och den romska minoriteten. Plusfaktorerna har varit de öppna dialogerna, samt långsiktigheten i dialogerna och att alla politiska partierna är överens.

En viktig fråga är hur överlämningen sker när tjänstemän och politiker byts ut, så att man inte måste börja om från noll igen.

– Det är ju självklart att vi romer vill att det ska gå bra, men vi har nått en gräns nu när vi inte kommer längre. Vi måste bryta ned den sista barriären att våga gå vidare för att nå toppen och organisera oss! Men man måste också ha tålamod att se att det tar tid, säger Nenad.

Stefan och Ivan Kuzhikov har ett bra samarbete med kommunen.

– Det går tillbaka till tiden före pilotkommunen. Vi har länge försökt få igång gemensamma aktiviteter. Pilotarbetet har visat hur viktigt det är med samarbete och att ta vara på vad romerna själva vill, säger Stefan Kuzhikov.

De var med om att ta initiativet till att bli en pilotkommun.

– Men det dröjde innan samarbetet kom igång, säger Ivan. Det första vi gjorde var att samarbeta med socialförvaltningen, nu har vi ett projekt med fyra anställda som arbetar med barnens skolgång och eftermiddagsverksamhet.

Marie Daun från Linköping berättar hur det gick att skapa en struktur för romskt inflytande när det bara fanns två föreningar att samarbeta med.

– Den första framgången var när vi köpte in en gemensam föreningsutbildning och då ökade förståelsen mellan kommun och de romska föreningarna, berättar Marie. Vi lärde oss mycket tillsammans i den utbildningen. Och vi fick diskutera och skratta tillsammans! Nu har vi en fastställd struktur för hur samarbetet ska fungera. Romerna har

Maria Ågren, Helena Lundgren, Erland Kaldaras och Marcela Kovacsova.

varit med och bestämt hur det ska se ut.

Sex romer är med i rådet, förutom tjänstemännen och politikerna.

Merts Lindeman, finsk aktivist, säger att de har ställt frågor till politikerna.

– Men vi har också berättat för politikerna så att de har fått ökad förståelse för hur vi romer har det och vad vi vill.

Eva Entelius Melin berättar om hur Socialstyrelsen arbetar med stöd och vilka material som finns att ta del av via deras hemsida.

– Vi har flera samordnare inom bland annat nationella minoriteter och jämställdhet. Vi har tagit fram en vägvisare för äldre om rätt till omsorg bland annat på romska. Vi samverkar med Skolverket om en ny Brobyggarutbildning.

Socialstyrelsen måste uppmärksamma frågor om omhändertagande av romska barn.

– I arbetet med att säkerställa barns rättigheter ska vi involvera romska representanter.

Mats Wennerholm, Skolverket, berättar om det arbete verket har gjort.

– Vi måste dra nytta av de erfarenheter vi har sedan tidigare. Vi har haft uppdrag sedan länge för att förbättra situationen för romska barn i skolan.

På Skolverkets webb finns en särskild sida för nationella minoriteter där det finns en sida för romer. Den är uppbyggd så att lärare ska kunna ta del av beskrivningar som gäller för den romska minoriteten.

– Det finns också en avdelning om minoritetsspråken, bland annat Romani Chib och de satsningar som görs på romska modersmål.

Ett panelsamtal följde med fokus på hur flickor/kvinnor och unga kan invol-

Nenad Nikolic, Klas Forsber, Sefano Kuzhikov, Ivan Kuzhikov, Merts Lindeman och Marie Daun.

Uppstartsmötet lockade många lyssnare.

veras. I panelen deltog Maria Ågren från Kulturrådet, Helena Lundgren, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Erland Kaldaras, Romska ungdomsförbundet samt Marcela Kovacsova från Trajosko Drom

Mia Taikon framhåller vikten av att särskilt uppmärksamma de romska tjejerna och kvinnornas situation och behov, samt att få med dem i arbetet.

Marcela Kovacsova berättar hur man gör.

– När jag växte upp fick jag lära mig att dölja min identitet, det ledde till en identitetskris när jag kom upp i tonåren. Varför är det så dåligt att vara rom? Jag jobbade som nagelteknolog med många romska kvinnor som kunder och hörde dem prata om sina problem. Jag tänkte att kvinnorna har ju ändå makt, så jag ville skapa en kvinnoorganisation för att förändra

Hon lyckades starta föreningen genom att fråga tjejerna vad de ville.

– Och det blev ett projekt, modevisningen med traditionella romska dräkter; Rättigheter med stil! Ungdomarna tyckte det var spännande och nu vi fyra kvinnor anställda som kulturförmedlare/tolkare.

Mia Taikon undrar hur man får ungdomar att engagera sig i politiskt arbete.

– Man måste ge dem möjlighet att ta ansvar. När vi startade för 20 år sedan var vi en handfull och nu är vi en stor organisation. Romerna själva måste få verktyg så de kan bana väg själva, säger Erland Kaldaras.

De har haft olika projekt i jämställdhet, bland annat på Ven då de bjöd in ungdom-

mar från hela landet som fick byta roller med varandra.

– Killarna fick städa och laga mat, tjejerna gick ut och spelade fotboll! De fick en helt annan syn på varandra efter det!

Just nu utbildar föreningen 26 unga kvinnor, totalt i år 42 kvinnor och 40 män, som hälsoinformatörer för romer, med särskilt fokus på kvinnors hälsa.

– Vi jobbar för att stärka romska kvinnor i att studera, 62 tjejer har tagit studenten mot bara ett tjugotal killar. Det beror på stödet de har fått.

Maria Ågren från Kulturrådet inflikar:

– Vi ska driva på jämställdheten. Vi kan styra med resurser och bidrag. Fördela dem jämnt mellan kvinnor och män. Säkra jämn representation i arbetsgrupper.

Helena Lundgren är stolt över de romska organisationer myndigheten har mött.

– Vi har haft uppdrag med fokus på jämställdhet, lyssnat på romska organisationer hur de vill föra arbetet vidare. Det blev satsningen på att främja kvinnors hälsa.

Marcela Kovacsova har som mål att individen ska kunna se sin egen kraft, känna att de kan. Stärka de romska personerna att stärka sin egen identitet.

– Min dotter säger att hon är rom, inget hon vill dölja. Hon fick rita den romska flaggan på dagis!

Maria Ågrens uppdrag är att främja tillgänglighet till kultur.

– Vi har ett konkret uppdrag inom strategin för romsk inkludering. Stärka romska kulturaktörer! Vi ska ha dialogmöten som ska resultera i konkreta samarbeten. Vi ska göra det tillsammans med romerna.

Helena Lundgren menar att de har fått de uppdrag de vill ha.

– Ett av våra uppdrag är bidragsgivning till romska organisationer som ska arbeta med hälsofrämjande åtgärder, ett annat att utbilda i föreningsteknik så att man kan bli en organisation som kan söka bidrag.

Ingrid Lomfors från Forum för Levande Historia satt i publiken.

– De romska eu-migranterna har inte berörts idag? Kommer ert arbete även att göra något för dem?

Alice Bah Kuhnke tycker det är en mycket bra fråga, komplex och grannliga.

– Strategin gäller ju de svenska bosatta romerna. Men flera romska företrädare har ju en solidaritet och en historisk kunskap, och har drivit engagerat arbete för eu-migrerande romer. De verksamheter vi ger stöd till kan ju i sin tur stödja dessa romer.

Alice Bah Kuhnke säger samtidigt att de tiggande romerna inte är de romska organisationernas ansvar, utan samhällets.

– Men bilden av romer kanske försvåras, det finns ju två bilder.

Gregor Kwiek menar att samråd är bra, men att det ofta är samma personer som blir inbjudna.

– Ni måste leta fram nästa generation, bjud in även nya personer. Jag vill att det här ska få fort!

Alice Bah Kuhnke informerar om nya temasidan på

www.regeringen.se/romskinkludering.

– Kommissionen mot antiziganisms slutbetänkande är ute på remiss och man kan svara på det, även lyfta enskilda detaljer. Svara och vi läser!

PES och tiggarna

I början av oktober bjöd PES, Party of European Socialists, in till ett möte i Socialdemokraternas hus på Sveavägen för att lyfta frågan om de fattiga EU-medborgarna på våra gator. Fokus låg på vad EU kan göra.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

PES är ett samlingsparti för de socialistiska partierna i Europaparlamentet. PES Stockholms nya ordförande Christina Winroth hade kallat till möte för att få svar på frågor om EU-migranterna:

– När jag flyttade tillbaka till Stockholm upptäckte jag att vi har fått ett nytt land. Det borde finnas politiska lösningar. Jag blir förbannad över att inte samhället, både det svenska och det rumänska kan lösa detta. Varför ska jag behöva få ont i magen när jag ser misären? Jag tror att det bara är en tidsfråga innan den fria rörligheten är ett minne blott om inget görs

Thomas Hammarberg, tidigare ordförande för kommissionen mot antiziganism, har länge arbetat för de fattiga romerna.

– Detta är en ödesfråga. Det viktiga är att vi har respekt för de som är drabbade och den centrala frågan handlar om vår människosyn.

Han berättar att många kommer hit för att söka arbete, men de får inget.

– Så hamnar de på gatan istället. Men alla är inte romer och många döljer sitt romska ursprung.

Han menar att vi alla har ett ansvar, både i deras hemländer och här i Sverige när de är här. Framför allt har EU ett stort ansvar i detta.

– Vi måste se till att det finns en ärlig ansvarsfördelning mellan Sverige och deras hemländer, att vi får till en meningsfull dialog mellan Sverige, Rumänien och Bulgarien. EU har resurser att göra betydligt mer för att bryta tendenserna till antiziganismen i medlemsstaterna. Men hittills har varken de politiska åtgärderna eller utbetalningen av fonderna varit effektiva, säger Thomas.

Han menar att EU bör omorganisera kommissionen för att kraftsamla arbetet för romers mänskliga rättigheter.

– Vi har föreslagit att en "Särskild representant" utses för denna satsning och att denne får personella och ekonomiska resurser att trappa upp EU:s arbete för att motarbeta antiziganismen inom EU.

Han understryker betydelsen av medmänsklighet när vi agerar.

Christina berättade om staden Graz i Österrike som först införde tiggeriförbud.

– Sedan lärde man romerna odla vitlök istället. Det tycker jag är ett bra sätt att arbeta på.

Rickard Klerfors arbetar på Hjärta till hjärta och har varit verksam i Rumänien i årtionden.

– EU har inte gjort en ordentlig analys av hur situationen för romer ser ut och i Rumänien till exempel är man duktiga på att ljuga när det gäller statistik. Till exempel så ingår inte alla fattiga romer i statistiken över arbetslösa för att de inte är inskrivna på arbetsförmedlingen.

Han menar dock att det finns positiva saker på gång i Rumänien.

– När det gäller EU-medel så har man lyckats mycket bättre nu och har en absorptionsförmåga på 78 procent.

Han berättar om skolor som byggs för EU-pengar men som står tomma för att kommunen inte har råd att anställa lärare.

– Det är kortsiktigheten i EU-fondens syn som är problemet. Det borde finnas projekt som sträcker sig många år framåt i tiden. Vi borde också sätta press på EU för sin dåliga kunskap om den romska situationen i Rumänien och Bulgarien och för att det görs för lite mot den antiziganism som råder i dessa länder. Världsbanken har räknat ut att Rumänien förlorar miljarder på att unga romer inte kommer ut i arbete.

Anna Wetter är forskare i juridik vid Sieps, Institutet för Europapolitiska studier.

– De här länderna har skrivit under på mycket när det gäller de inhemska minoriteterna, men EU:s förmåga till sanktioner mot dem när de bryter mot EU-fördraget är små.

Christina Winroth fick sista ordet.

– Det är ett tungt system. Kanske borde EU ge en klumpsumma till Rumänien och säga "Nu löser ni problemen med romernas misär annars får ni inte vara med."

Rickard Klerfors, Thomas Hammarberg och Christina Winroth

Baki Hasan och
Katarina Ek-Nilsson

På konferens i Uppsala

Institutet för språk och folkminnen arrangerade i slutet av september en tvådagarskonferens i Uppsala. Det var ett samarbete med Forum för levande historia É Romani Glinda, HL-Senteret, SIRF och RomArchive. Temat var Romer och resande i nordiska kulturarv.

Text: Bengt O Björklund Foto: ÉRG

Den första dagen av konferensen Romer och resande i det nordiska kulturarvet inleddes av Ann Kristin Carlström, avdelningschef på Dialekt- och folkminnesarkivet.

– Vi måste synliggöra den romska och de resandes kultur. Det finns mycket som ligger gömt i arkiven. De måste öppnas för allmänheten, sade hon.

Katarina Ek-Nilsson arbetar också på Dialekt- och folkminnesarkivet. Hon berättar om ett pågående projekt Romska vardag.

– Tanken är att vi ska ta in olika uttryck för romsk vardagskultur. Syftet är att skapa större kunskap om en av våra nationella minoriteter. Samisk och finskt kulturarv är rikt representerade i arkiven, men inte de andra nationella minoriteterna. Vi har gjort en bok om en judisk vardag, nu pågår arbetet med att göra en om en romsk vardag.

Baki Hasan är språkvårdare på

Språkrådet som lyder under Institutet för språk och folkminnen. Han berättade att för några år sedan kom idén att börja samarbeta med Språk och folkminnen.

– Det tog inte lång tid att få igång ett samarbete med Jan Selling och en arbetsgrupp bildades.

Ett trettiotal intervjuer har gjorts nu med romer mellan 13 och 70 år. Ansvarig för intervjuerna är den kände musikern och sångaren Jany Schella.

– Jag har lyssnat igenom alla intervjuerna och intentionen är att det ska bli en bok, sade Baki.

Charlotte Hyltén-Cavallius är en av projektledarna för "I stadens utkant", ett projekt som drivs av Historiska museet, É Romani Glinda, Mångkulturellt centrum, Institutet för språk och folkminnen samt Stiftelsen Kulturmiljövård. Hon talade om utgrävningar av en romsk boplatz i Skarpnäck som gjorts nyligen inom ramen för projektet.

– Vi har också samlat in intervjuer av romer som har bott i lägret.

Hon berättade i Folkminnesarkiven finns det mycket material.

– Men mycket är av antiziganistisk karaktär. Det som finns där är nedtecknat av icke-romer.

Fred Taikon från É Romani Glinda har närt tanken om att märka ut de romska boplatserna, främst i Stockholm, i mer än tjugo år.

– Jag tog emot förslaget med öppna armar.

Nu analyseras det material man hittat i utgrävningarna i Skarpnäck.

– Vi hoppas att det blir en bok, att vi får mer material till våra samlingar och att vi kan levandegöra boplatzen.

Miika Tervonen kommer från Centret för nordiska studier i Helsingfors.

– Vi har haft ett projekt som utmynnat i boken "De finska romernas historia".

Delegationen för romska ärenden fyller 50 år i år. Och det firade man med att för några år sedan sätta ihop en kommitté som tillsammans med Finska litteratursällskapet börja arbeta med samla material till boken.

– Vi behövde akademiker inom olika områden och givetvis ett samarbete med många romer.

2012 kom boken ut i Finland och 2015 kom den svenska översättningen ut i Sverige (recenserad här i nr 6 2015).

– Romer får inte beskrivas som offer. Det är viktigt, avslutade Miika.

Risto Blomster kommer från Finska litteratursällskapet i Finland.

– Vi har startat ett projekt i år som handlar om att ta fram material till det Finska nationalarkivet och synliggöra romsk kultur för både romer och icke-romer. I Rådet för romska ärenden finns samlingar av sånger och folklöre. Där

finns 450 timmars inspelningar med berättelser och sånger. Insamlandet gjordes på 60- och 70-talet.

Han hoppas att man nu har gjort mer material tillgängligt för både romer och icke-romer.

Efter kaffet var det dags för Mari Möystad från Glomdalsmuseet att berätta om den permanenta utställningen Lattjo Drom.

– De resande var med vid starten av museet och upprinnelsen är ett initiativ taget 1977 av Vålers kommun och Taternes landsförening.

Museet är, menar hon, till för att stärka romernas och de resandes kultur. Människan ska vara i fokus.

Pengarna till att starta museet kom från en fond, Romanifolkets och taternes kulturfond, som den norska regeringen inrättat som en ursäkt för all övergrepp som begåtts mot de resande.

– Nu, tio år senare, vill vi göra en ny utställning och fokusera mer på den mörka historien. Den öppnar i november.

Ingrid Schiöler är en eldsjäl inom arbetet med att göra romers liv drägligt.

– Utställning Rom San finansierades av en EU-fond med 10,4 miljoner kronor.

Hon berättade om bakgrunden till utställningen, hur den romska aktivisten Bagir Kwiek kläckte idén och drev igenom den..

– Sex romer anställdes ett år innan själva utställningen öppnade. Huvudprincipen var romskt inflytande och makt. Det var också viktigt att alla som var med fick betalt för sitt arbete. Alltför många romer har tillbringat många oavlönade timmar med att berätta sina historier.

Utställningen nådde ut till cirka 130 000 personer.

Caroline Källner, avdelningschef på Forum för levande historia i Stockholm berättade om hur det var att ha utställningen.

– Vi ville redan från början göra den till en nationell utställning och vi ville involvera romer i Stockholm i arbetet. Vi satte upp mål som att minska antiziganism, romsk delaktighet och dialog med besökarna.

Man lade till delar av nationell karaktär som vitboken till exempel.

Hans Caldaras var en av pedagogerna. Han hade vanan inne säger han, eftersom

Hans Caldaras, Jon Pettersson och Domino Kai.

han började föreläsa redan som tonåring om romerna.

– Och jag visste vilken dålig kunskap folk i allmänhet har om romer.

Elin Strand som tidigare varit föreståndare på Romskt kulturcentrum i Stockholm var följeforskare till projektet i Göteborg.

– Den Europeiska Socialfonden ville att projektet utvärderades kontinuerligt och de ville se resultat. Det här var det mest spännande jag varit med om!

Domino Kai talade om Kommissionen mot antiziganisms förslag om ett romskt kulturinstitut.

– Det skulle kunna vara en hemvist för romska frågor. Nu får vi se vad regeringen gör för bedömning efter en avslutad remissbehandling.

Hans Caldaras understryker att alla initiativ måste tas i samarbete med romer.

– Men det som vi väntar på idag är den offentliga ursikten. Vitboken är ett misslyckande.

Jon Pettersson, ordförande i Frantzwagner sällskapet.

– Jag är inte heller någon vän av vitboken. Jag är också emot en romsk myndighet som styrs av regeringen. Ett romskt center borde bara syssla med kultur.

Domino inflikade att center ska vara en motor och kunna ta in de romska rösterna.

– Vi romer måste kunna vara enade utan konflikt.

Dagen avslutades med att Jan Selling, curator, talade om det digitala RomArchive som just har startats.

Arkivet är en plattform som byggs upp av curatorer. Jag är en av dem och min uppgift är att ta fram information om mänskliga rättigheter, romska berättelser med olika fokus. Jag kommer att fokusera på bland annat antiziganism. Han visar förslag på hur sidorna eventuellt skulle kunna se ut.

RomArchive ska styras av romer.

Elin Strand Caroline Källner och Ingrid Schiöler.

Silvia Mutto, Marcela Kovacsova och Nina Trollvige.

De balkanromska tjejerna.

Romsk modevisning

I kulturhuset i Skarpnäck var det knöckfullt när Trajosko Drom körde igång en modevisning som redan visats i Göteborg och Malmö. Den stora teaterlokalen var full av vackra kvinnor i sina allra finaste klänningar, upplädda småflickor som fnittrade och småpratade. Och männen och pojkarna förstås.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Mia Taikon

Trajosko Drom är en romsk kvinnoorganisation som bildades för att stärka den romska kvinnans situation i Sverige. En av föreningens målsättningar är att upplysa majoritetssamhället om vilka romer-na är. Men ikväll är det romerna själva som är i stark majoritet. Uppe på catwalken prövar småtjejerna några kittlande steg inför den sorlande publiken.

Sedan kommer Marcella Kovacsova upp på scenen.

– Mode och rättigheter hör ihop, säger hon och bjuder in kvällens konferencier Gregor Dufunia Kwiek.

Han eldar på publiken.

– Har ni roligt! Den här modevisning-
en har vi väntat på här i Stockholm.

Musikern och sångaren Jany Schella intar scenen. När han drar igång sång två

börjar showen och publiken blir helt vild när de vackra polskromska kvinnorna i sina färgsprakande kläder vandrar runt Jany på catwalken.

En mycket exalterad Dufunia återvänder till scenen.

– Det här är romska kläder! Det här är romsk musik! Det här är romsk kultur!

De finsk-svenska systrarna Blomerus intar scenen tillsammans med Domino Kai. De spelar och sjöng medan finskromska kvinnor visade sina kläder. Nina Lundberg berättar att de finskromska kläderna förändrades när de fick det bättre ställt.

– Den finskromska kvinnan väljer själv om vill bära den de romska kläderna eller inte, säger hon.

Bahtale Roma har kommit från

Uppsala för att underhålla med sin musik. Nu var det ryska kelderašromska kläder som gällde med mycket rött och guld.

Marcela Kovcsova, Nina Trollvige och Silvia Mutto från föreningen Trajosko Drom berättar kort om romernas vandring från Indien, om fördrivning och assimiler-
miling.

– Men nu pratar man här i Sverige om romsk inkludering, säger Marcela.

Hon berättar att hon kom till Sverige som sexåring från Slovakien.

– Jag fick tidigt lära mig att inte säga att jag var rom. I skolan sa jag att jag kom från Slovakien.

Marika Dubecki intog scenen och dansade en typisk ryskromsk dans.

De balkanromska tjejerna intog scenen

Gregor Dufunia Kwiek och Nina Lundberg.

till stort jubel, gnistrande i smaragdgrönt, rött, guld och silver.

Marek Glindrönn från Radio Romano i Malmö sjöng några sånger innan rapduon TNT drog igång publiken och fick med sig många av barnen upp på scenen.

Silvia Mutto talade om Mänskliga rättigheter.

– Hur de ser ut beror på vilket land du bor i. Myndigheterna i Sverige måste släppa in romerna.

Marcela Kovacsova menade att det är

en rättighet att få tillhöra en etnisk grupp.

– Om man skäms för den man är får det konsekvenser. Vi måste bli accepterade för de vi är.

Rapparna avslutade programmet. Romsk mat och tårta väntade i foajén.

De finskromska tjejjerna på catwalken.

Anna Markowska från Bahtale Roma.

Vi är romer på Malmö Museer

Okunskapen om romer är stor. Situationen ändrades lite efter att vandringsutställningen "Vi är romer" visades i Göteborg och Stockholm. Nu är det dags för Malmö att visa utställningen. Den kommer att visas på Malmö Museum från oktober 2016 till september 2017.

Text och foto: Malmö Ungdomscentral

Två romska aktivister – Bagir Kwiek och Tereza Eriksson – tog initiativet till att producera en utställning med temat romer. De samarbetade med journalister – Sofia Hultqvist och Cecilia Köljing samt fotografen Maja Kristin Nylander. Till slut producerades utställningen av Göteborgs stadsmuseum som senare utvecklades på Forum för levande historia i Stockholm.

Efter vandrigen från Göteborg till Stockholm är det nu dags för utställningen att visas i Malmö. Efter pressvisningen den 30 september var det dags att inviga utställningen på Malmö Museum den 2 oktober 2016.

På invigningen deltog cirka 100 personer. Programmet varade i ungefär två timmar och delades upp i tre delar. Sylvia Björk, kulturnämndens ordförande,

de, hälsade alla välkomna och hade ett uppträffande tal.

– Vi är alla lika, och vi har mycket att lära av varandra. Jag är så glad att utställningen ska ge oss kunskaper om romerna här i Malmö, sade hon bland annat.

Hon bekräftade sina ord genom att boka visning av utställningen för hela kulturnämnden i november.

Politikern och Europaparlamentarikern Soraya Post skulle inviga utställningen, men fick förhinder. Många hade sett fram emot hennes tal. Thereza Eriksson, Sorayas dotter och en mycket viktig person i detta sammanhang – hon är en av initiativtagarna bakom utställningen i Göteborg – kom i sin mors ställe och berättade om hur allting började. Hennes förslag var att det ska finnas en papperskorg med texten: "Kasta era fördomar här" på utställningen.

Talade gjorde också Göteborgs Stadsmuseums chef Carina Sjöholm, den romska sakkunniga Ingrid Schiöler – som sade att hon känner sig hemma i utställningen – Marian Wydow och Diana Bogelund från RIKC berättade hur viktigt det är att romer är med och bestämmer. Därefter hade Mirsad Sahiti, pedagog från Malmö Museer, en öppen visning av utställningen tillsammans med Mia Taikon, pedagog från Forum för levande historia.

På plats fanns också Caroline Källner, avdelningschef på Forum för levande historia.

I det lokala tillägget från Malmö finns fyra viktiga delar. Två romska aktivister är med på bild och med en kort intervju. Det är Monica Kaldaras och Dušan Marinkovic.

– Vi kan lika gärna ha svensk kultur som romsk kultur, vi bor ju i Sverige. Vi bor i ett land där vi får dela kultur. Vi firar ju svensk nationaldag lika mycket som vi firar romsk nationaldag, säger Monica.

Sedan kom Dusan in med sina tankar

– Jag tror att denna utställning ger en röst till de röstlösa på ett väldigt bra sätt. Romer är ingen homogen grupp, men det känns som att människor tror att vi är det. Att man hela tiden måste visa för någon att man inte är den här stereotypen.

En annan del av det lokala tillägget är Rosa Taikons silversmycken som är del av Malmö Museers samlingar sedan 2004. Tidslinjen är också en viktig del – i den kommer man att arbeta med att samla in romska minnen från Malmö och regionen under hela utställningsperioden. Detta kan komma att bli en del av Malmö museers samlingar, men det kan också bli en början på något nytt. Man kommer att sätta upp en anslagstavla också där föreningar och organisationer har möjlighet att hänga upp affischer om sina olika projekt och arrangemang.

Den andra delen var av ceremoniell karaktär – med romsk musik, bubbel och mingel. Samir Mehmed från Göteborg spelade med sitt band. Monica Kaldaras bjöd på romska bakelser som bakats på RKC i Malmö. Atmosfären var fin, både vuxna och barn minglade med goda bakelser och alkoholfri cider.

På plats fanns också Malmö stads Kulturförvaltnings direktör Elisabeth Lundgren tillsammans med utvecklingsschefen Fredrik Elg. Även museichef Katarina Carlsson och utställningschef Josefine Floberg deltog.

Vi frågade Josefine Floberg varifrån idén kom att ta utställningen till Malmö.

– Jag såg utställningen i Göteborg och tänkte direkt att den skulle vara intressant att visa på Malmö Museer, svarade hon.

När Josefine berättar om sina förväntningar med utställningen säger hon att man hoppas att så många som möjligt kommer att se den och reflektera över romernas situation i Sverige och Europa idag och genom historien.

Malmö Museums förra chef Kennet Johansson var också på plats. Han har i sina vuxna år fått veta att hans morfar var resanderom. Han har tidigare arbetat med romska frågor.

Invigningen avslutades med att Erland

Kaldaras från Romska kulturcentret hisgade den romska flaggan.

I samråd med arbetsgruppen har man fattat beslut att "Romska samtal" ska organiseras och att de ska vara kopplade till utställningen och att man ska uppmärksamma viktiga datum så som Förintelsens minnesdag den 27:e januari, Kvinnodagen den 8:e mars och Internationella romerdagen den 8:e april.

Under våren 2017 kommer Romskt Kulturcenter att erbjuda kostnadsfria visningar av sin romska vagn. RKC kommer att ha sina romska pedagoger på plats, som visar vagnen. Utställningen "Vi är romer" kommer att visas av romska pedagoger från Malmö museer.

Malmöredaktionen kommer att följa utställningen under hela projektåret och informera om det.

Diana Bogelund, Dušan Marinkovic och Mirsad Sahiti.

Romska språket i studion

Det är på många håll i landet som man pratar om vikten av att främja det romska språket. Kommunens och skolans ansvar är att se till att det här görs på riktigt. Malmö Ungdomscentral har knäckt koden som visar att ungdomar är riktigt intresserade av att främja, stärka och förbättra sin romska i en inspelningsstudio.

Text: Katarina Sahiti (Malmö Ungdomscentral)

Foto: Malmö Ungdomscentral

Romska språket i studion LÄS - SKRIV - LYSSNA

Romska språkeentralen i Malmö välkomnar alla till kostnadsfria tillfällen där man kan läsa, skriva och lyssna på det romska språket.
Måndagar 19.00 - 20.00 på Studieförbundet i Malmö (Ystadsgatan 53, Malmö)

SEPTEMBER - ARLI
OKTOBER - POLSK ROMANI
NOVEMBER - BOSNISK ROMANI
DECEMBER - RESANDE ROMANI
JANUARI - LOVARA
FEBRUARI - KELDERASH

För mer info kontakta oss på 0762-12 30 25 eller mungdomscentral@gmail.com

Institutet för språk och folkminnen

Malmö Ungdomscentral (MUC) har fått stöd från Institutet för språk och folkminnen och från Malmö Kulturstöd, att genomföra ett projekt som ska främja olika romska dialekter. MUC har redan producerat och översatt broschyren "12 frågor och svar om romer" på sex olika romska dialekter.

På styrelsemöte i december förra året bestämde man att inrätta en ungdomsarbetsgrupp som tillsammans med styrelsen skulle komma fram till nya sätt att främja det romska språket. Man var eniga om att det inte är den klassiska metoden för inläring, att sitta i klassrummet och läsa som var tanken, utan att man ville se om att vara inne i en inspelningsstudio gjorde skillnad.

I samarbetet med Studieförbundet i Malmö gjorde man förberedelser för att sätta i gång. MUC boka- de måndagar på Studieförbundet. Tre timmar per gång skulle man hålla på. Första timmen är öppen för alla som vill läsa, skriva och lyssna på romska. Man övar på läsningen ur vår broschyr och sedan efter en timme går man in i studion och spelar in.

Den 1 september började man med inspelningar på arlisdialekt och det blev 4 måndagar i september som man koncentrerade sig på arli och den arlitalande gruppen. Iljmi Murina som var en av dem som spelade in

inläsningen berättar om sin upplevelse: "Det är intressant att kunna läsa på romska, även om man kan prata sitt språk utantill, är att läsa en annan femma".

Under oktober månad är den polskromska dialekten i fokus. Dolly Andersen säger att projektet hjälper henne att förbättra sin romska i både läsning och skrivning. Både Roger och Vanessa är tacksamma för att de har fått privilegiet att främja sin dialekt.

I november är det dags för den bosniskagurbetidialekten, i december resandehomani, sedan blir det lovara och keldarash under januari och februari 2017.

Under tiden håller Malmö Ungdomscentral på att revidera utseende på broschyrer och mixa alla inspelningar.

Slutresultat kommer att publiceras på deras hemsida i början av mars månad 2017 i pdf och som ljudböcker i e-pub format.

Romska språket har cirka 60 olika dialekter. Det finns sju dialekter som dagligen används i Sverige och det är de sju som Ungdomscentralen håller på att uppmärksamma i både tal och skrift.

Det är inte varje gång man förstår varandra bland dem med olika dialekter. Varje dialekt har blivit influerat och har tagit intryck av det land man bott i, de stammar man tillhör och den vandringssväg man har gjort.

Lingvister har i det romska språket hittat påverkan från sanskrit och andra indiska språk som urdu, punjabi och hindi. Romska språket har från början blivit influerat av persiska, arabiska, kurdiska, grekiska och hebreiska. Därefter influenser som skiljer sig åt, beroende på platser där man har stannat länge.

Visa dialekter som t.ex. resandehomani och finskromska har nästan utrotats pga. alla påtryckningar och assimileringsskampanjer majoritetens befolkning haft mot romer.

Idag har Sverige blivit mycket bättre på att satsa på det romska språket. Vi kan se att man på många håll i landet gör försök till att främja romskan.

Det är viktigt att uppmuntra alla romer att skriva och producera mer litteratur på romska. È Romska Glindas förlag kan hjälpa till med utgivning och Malmö Ungdomscentralens avdelning Romska Språkeentralen kan hjälpa till med både inspelning av ljud och produktion av ljudböcker i vår inspelningsstudio i Malmö.

Terni Generatcia

Malmöredaktionen

I Malmö har det etablerats en ny romsk talk-show som leds av Marek Glindrönn och Dolores Andersen, två glada ungdomar från Malmö. Både Mark och Dolores tycker att man måste få in färskt blod inom romsk radio, men även att det ska finnas ett romskt ungdomsperspektiv på alla intryck som vi snappar upp. Radioprogrammet produceras av Umami produktion för Sveriges radio och handlar om allt från drömmar till maträtter.

Text: Mirsad Sahiti (Malmö Ungdomscentral) **Foto:** Julia Lindemalm

Vilka är programledarna och varför vill de leda radioprogrammet? Mark även kallad Marek är polsk och tjeckisk rom, han är 28 år gammal och älskar att sjunga. Han sa att han vill leda detta program eftersom han känner att man måste skapa revolution och ändra på människors tankesätt. Marek vill att man ska ta upp saker som man inte har tagit upp.

Dolores även kallad för Dolly och Dolaresa är polsk rom, 19 år gammal, och är medlem i Malmö Ungdomscentralens styrelse och är skribent i Glindas Malmöredaktion. Dolly säger att hon är programledare för Terni Generatcia eftersom att hon tycker att det är vissa saker som måste tas upp bland romer, vissa traditioner och normer som måste förändras medan andra inte får glömmas. Dolly vill även få romerna att öppna sina ögon och inse att man ibland måste kunna analysera och se på en situation på alla möjliga sätt och inte genom det sättet man är van vid. Man vill även att romerna ska känna igen sig och det är därför de pratar om allt möjligt.

– De ska kunna identifiera sig med oss, skriva till oss, berätta för oss vad de tänker och tycker, sade Dolly.

Detta är även ett sätt att nå ut till den yngre generationen av romer. Det är ungdomar som leder programmet vilket gör det enklare för andra ungdomar att identifiera sig med det man säger under programmet. Ibland slänger man in några svenska ord i programmet, ibland till och med engelska, de skämtar och retas, det är vad ungdomar gör, det är så man pratar.

I vissa avsnitt försöker programledarna motivera ungdomarna, de vill att ungdomar ska inse att en romsk bakgrund inte är ett hinder, samt visa förebilder och ha

inspirerande samtal. Ibland kan det vara svårare eftersom romer än idag utsätts för diskriminering, men drömmar kan visst gå i uppfyllelse även om man är rom!

Terni Generatcia har varit med på Radio Romano och på Din Gata på morgonprogram. Deras Facebooksida har bara funnits i några dagar men når redan ut till över 600 personer runt om i världen och förhoppningsvis fortsätter de att växa, säger programledarna.

– Jag tycker att det som är härligt med romer är att vi finns i hela världen, men alla förstår inte varandra tillfullo på grund av alla olika influenser och dialekter, men i grund och botten är det samma språk. Det finns romer från till exempel England, Tyskland och Makedonien som har gillat vår sida och lyssnat på oss. En romsk journalist från Skopje, Makedonien har skrivit en artikel om oss i Roma Times, det kändes otroligt skönt att nå Makedonien på bara en dag, säger Dolly.

För dem som inte kan Romani chib betyder Terni Generatcia den unga generationen. Marek och Dolly pratar två olika dialekter vilket de tycker är bra. De förstår varandra men det gör inte alla. Dolly säger

att hon aldrig har hört eller sett ett program på just hennes dialekt, så det känns bra för henne att kunna bidra med åtminstone något till den grupp som kommer från Polen och talar den dialekten.

– En annan fördel är att vi når fler länder och ännu fler personer, menar hon.

De första avsnittet sändes den 5/10 2016 och handlade om unga familjer. Där kan ni gå in och få mer information om Mark och Dolly, deras fritidsintresse och deras drömmar.

– Alla kan lyssna på programmet genom att gå in på vår Facebook-sida där vi heter Terni Generatcia, men man kan även gå in på Sverigesradio.se och skriva in Terni Generatcia. Nya avsnitt släpps varje onsdag 15.30. Avsnitten läggs upp både på Sveriges radios hemsida under vår flik men även på deras Facebook-sida. Så det är bara att gå in och gilla!, säger Dolly.

Pettson tältar

Nu har den kommit!!! Pettson račarél ánde céra, boken där Pettson och Findus talar på den romska dialekten kelderáš med varandra! Och de gör det många romer kan så väl: De tältar och de fiskar!

Pettson letar efter något på vinden och Findus hittar ett tält. Pettson förklarar att man brukar sova i ett tält när man vandrar i fjällen, och det vill Findus pröva på. De ska vandra runt sjön och tälta på andra sidan. Men hönsen vill också vara med, och då blir det så att Pettson och Findus får tälta i trädgården. När Gustavsson kommer på morgonen och ser Pettson komma ut ur tältet berättar Pettson en skröna om vad de gjort, så att Gustavsson i alla fall har något att berätta.

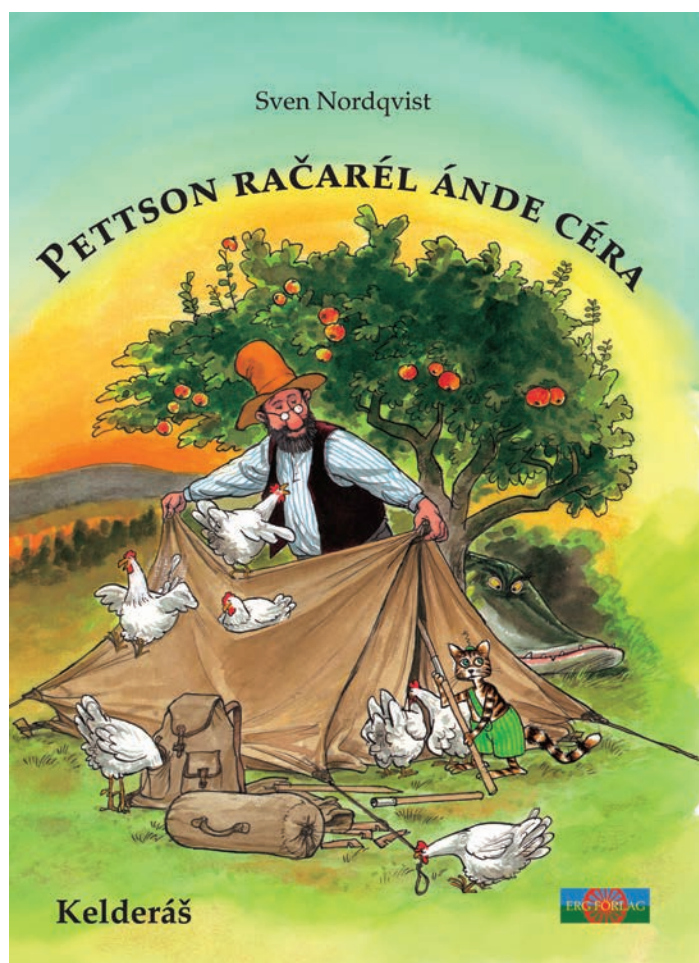
ÉRG förlag är stolta över att kunna erbjuda denna älskade barnbok så att även romska barn kan få höra och läsa om den märkliga och roliga relationen mellan gubben och katten.

Men det är inte bara en bok! En CD med hela berättelsen inläst på romska av Hans Caldaras följer med i ett liter fastklistrat kuvert i boken.

Väl mött i Pettsons och Findus värld!

ISBN 978-91-979328-7-5

Boken kan beställas direkt från ÉRG förlag
mia@romaniglinda.se

Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.

1700-talets antiziganism

”... Dessa synnerligen otacksamma främlingar...” Romernas historia och kultur i två svenska 1700-tals avhandlingar.

Akademisk avhandling om Zigenare av Samuel P. Björckman 1730
Observationer rörande zigenarnas historia av Lars G. Rabenius 1791

Redigerad av Johnny Hagberg

Skara stiftshistoriska sällskap, Skara 2016, 76 sidor.

Text: David Gaunt

”... Dessa synnerligen otacksamma främlingar...” Romernas historia och kultur i två svenska 1700-tals avhandlingar.

Akademisk avhandling om Zigenare av Samuel P. Björckman 1730

Observationer rörande zigenarnas historia av Lars G. Rabenius 1791

Redaktör Johnny Hagberg, Skara stiftshistoriska sällskap, Skara 2016, 76 sidor.

Översättningen och utgivningen av två äldre svenska avhandlingar om ”zigenare” är en viktig kulturgärning. Docent Johnny Strand har gjort översättningarna från latin och Skara stiftshistoriska sällskapet utger boken med ett mycket vackert omslagsbild som nummer 86 i sin skriftserie.

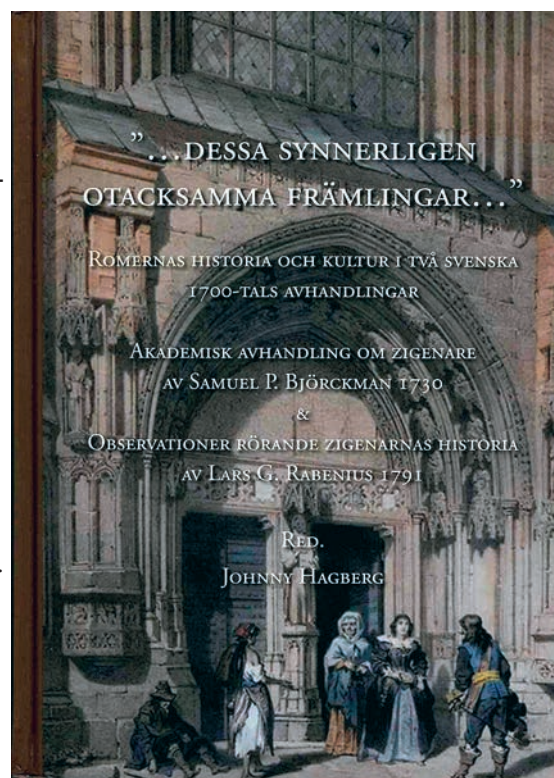
Båda avhandlingarna skrevs vid Uppsala universitet under 1700-talet och vittnar om ett spirande allmänt intresse i Sverige för ”zigenarna”. Jag skriver ”zigenare” därför att vad vi har här är fråga om vittspridda vanföreställningar snarare än verklighet. De ger insikter i negativa stereotyper som florerade under 1700-talet. Således säger de ganska mycket om svenskarnas syn på främlingar, men nästan inget om romerna. Jan Selling har tidigare använt dem i sin bok *Svensk antiziganism* utgiven 2013.

Samuel P. Björckmans avhandling är 29 sidor lång. Den skrevs 1730 under en tid av allmän socialt förtryck. Häxprocesser pågick fortfarande, kvinnor som födde barn utom äktenskap förföljdes, olika former av dödstraff förekom. Skriften speglar den grymma samtidsandan. Björckman bygger sin korta text på läsning av flera andra avhandlingar,

huvudsakligen skrivna i Tyskland, och sprider därmed tyska fördomar. I norra Tyskland och i Nederländerna pågår då jakt på ”zigenare”. Björckman kommenterar de tyska uppgifterna med ”Dessa nya utländska rapporter visar dessutom, att på åtskilliga platser har de inte bara skändat kyrkor och plundrat vägfarande på ägodelar utan även förstört hus genom brand, dessa synnerligen otacksamma främlingar. Därför har på rättsliga myndigheters initiativ militära enheter sänts ut och gripit dem, varefter de straffas genom hängning.” Han slutar med att fastslå att ”zigenare på grund av sin usla karaktär inte bör tolereras inom landet.”

Utöver en hop obehagliga fördomar lär Björckman ut att ”zigenare” härstammar från Nubien, dvs. södra Egypten. Han testade en lista med över 47 ”zigeniska” ord på en fånge i Uppsalas fängelse som bekräftade ordens betydelse (återges på sidorna 40-41). Med hänsyn till sättet att stava, känns många igen som romani chib alternativt de resandes språk. T.ex. churi för kniv, dade för far, dajo för mor, foros för stad, manosch för man, nak för näsa, panin för vatten, xai för dotter, yago för eld. I anslutningen till listan påstår han att dessa är ord tagna från det nubiska språket.

Avhandlingen av Rabenius från 1791 är skriven i en helt annorlunda tid. De tyska jakterna på ”zigenare” har upphört, Sverige och Finland har många romska soldater i sina arméer, rättsväsendet har blivit mera humant och i Österrike-Ungern pågår försök att ”civilisera” romerna. Sedan den tyska historikern

Heinrich Grellmanns bok *Dissertatio academica de cingaris* från 1787 var det då allmänt erkänt att romerna härstammade från Indien och pratar ett indiskt språk.

Rabenius text är på elva sidor. Författaren bygger delvis på Grellmanns verk, men har några egna tillägg. Framförallt drar Rabenius fram lagar från medeltiden, t.ex. kung Birgers stadga från 1303 mot kringstrykande ”garciones”. Garciones är ett låneord från franska och användes då i betydelsen dåliga karlar. Rabenius vet att romerna ansågs ha invandrat till norra Europa under 1400-talet och till Norden under 1500-talet, således drar han slutsatsen att zigenare och resande (då också kallade för skojare) funnits redan i Sverige tidigare och att kungamakten var negativt inställd till dem. Han hävdar att adelsmän och aristokrater skyddade ”zigenare” därför att de delade samma önskan ”att leva på rov och stöld ... då var inte skillnaden så stor mellan zigenarna, som stal i största hemlighet och bara saker av mindre värde, och adelsmännen, som helt öppet plundrade som gamar.” På så vis använder Rabenius en beskrivning av ”zigenare” för att i tidens anda angripa den svenska adeln.

Dessa två avhandlingar säger mycket om svenskarnas inställning till främlingar, i form av ”zigenare” men ger nästan ingen information om romer.

GAMLA BILDER BERÄTTAR

Kära läsare av Gamla bilder berättar.

Jag fann ett fint gammal foto i arkivet som en gång kommit från Berit Kalander i Malmberget.

Kände att jag bara måste få visa den.

Bilden till höger föreställer min storasyster Zima i mitten och hennes kusiner.

Jag kan tyvärr bara identifiera flickorna.

Från vänster kusinen Docka, hennes syster Kati med ett barn i famnen och förstås Zima.

Vi har många gånger talat om väckelsen bland romer som startade i Frankrike under fyrtioalet och som nu är spridd över hela världen.

Den som startade väckelsen var Clemént le Cossec. På den tiden var det bara den fransk-romska gruppen manuouches (manúš) som var representerade.

Det skulle ta lång tid innan andra romska grupper kom med i församlingarna runt om i världen. Första gången Kelderaš och Čurára kom med var under mötet i Dravel 15 kilometer utanför

Paris. Året var 1960 då bilden till höger togs. Hela familjer drog sig till de årliga tältmötena och barnen var alltid med i bilden. Le Cossec hade alltid tid över för barnen. På bilden längst ner till höger är det väl godis han delar ut?

Det var vanligt att man klistrade upp en affisch om kommande möte på sin vagn. Det kan se på bilden här under. Affischen berättar om ett kommande tältmöte i april 1960.

Romsk inkludering i Stockholms stad

Den 13 september fylldes Rådssalen i Stadshuset av representanter för romska organisationer i Stockholm, inbjudna av borgarrådet Ann-Margarethe Liv för att lämna synpunkter på viktiga temaområden, nu när Stockholm blir en utvecklingskommun för romsk inkludering.

Text: Birgitta Israelsson **Foto:** Adam Szoppe

Mötets moderator Agnes Lakatos, Sveriges Radio, menar att detta är ett möte i Katarina Taikons anda.

Angelina Dimitri Taikon är lärare i Roma kulturklass i Stockholm. Hon talar om romska barns skolsituation idag och historiskt.

– Romska barns villkor i skolan är inte som andra barns. De romska barnen är kränkta i skolan, genom mobbing och även misshandel från andra elever. Det var därför vi startade den romska klassen, där de kunde få vara sig själva och romer.

Utspelet i media mot Kulturklassen efter publiceringen av skolinspektionens rapport, menar hon, har bidragit till ökad utsatthet och en problematisering av romska barns skolgång.

– Man använder siffror emot oss, det är ett klassiskt sätt. Nu vill man dessutom göra ett register över barnen i den romska klassen, trots skandalen med skånepolisens register.

Hon undrar också om politikerna är öppna för en verklig diskussion om romska barns skolgång.

Samir Muratovic, brobyggare i Göteborg, är en av de första brobyggarna som utbildades vid Södertörns högskola. Han arbetar nu med 32 romska barn. Deras tidigare skolgång var katastrofal.

– Angelina gav mig råd om hur jag skulle kunna förbättra barnens skolgång, säger Samir. 100 % frånvaro har nu blivit 100 % närvaro för alla de 32 eleverna. Mitt råd är därför att anställa brobyggare i Stockholm för att jobba med både barn och föräldrar, eftersom en romsk brobyggare har förtroende från de romska familjerna.

Skolborgarråd Olle Burell säger att de

romska frågorna ligger honom varmt om hjärtat genom tidigare arbete.

– Jag arbetar för ett Stockholm för alla. Alla ska få en bra start i livet genom förskola och skola. Mångfald är inget problem för mig. Antiziganism är ett uttryck för att man inte accepterar människor med annan bakgrund än man själv. Det behövs en kraftsamling för att stärka de mänskliga rättigheterna. Grunden för att få slut på trakasserier, mobbing och kränkande behandling är ett kraftfullt värderingsarbete i skolan. Lärarna ska vara medvetna om våra nationella minoriteter och deras särställning och rättigheter.

Han tar upp vikten av modersmålsundervisning, som ska komma in redan i förskolan.

– Vi ska stärka barns gåva att ha flera modersmål. Vi ska ha förtroende för den undervisningen, ta vara på goda exempel och sprida dem.

Staden ska göra förberedande åtgärder

för att skapa en skola helt utan mobbing, med nolltolerans mot våld. Allt våld ska polisanmälas, undantagslöst.

Kunskaperna om romernas historia och nutid ska öka.

Skolinspektionens kritik av Romska kulturklassen går inte att bortförklara, istället måste man arbeta för att rätta till det som blivit fel.

– Jag hoppas att vi nu efter blyxtkritiken ska kunna slippa diskutera just detta varje dag, utan kan få arbetsro för att bygga upp verksamheten. Målet är att ännu fler ska kunna få en utbildning som de vill komma till och en bra skolgång, säger Olle Burell.

Rosita Grönfors är ordförande i Romsk- och Resande Kvinnoorganisation och Kvinnojour.

– Romska kvinnor är mycket utsatta, både av förtryck och misshandel. De har en mycket sämre psykisk och fysisk hälsa än majoritetsbefolkningens kvinnor. Det finns en handbok för politiker och tjänstemän som i siffror redogör för detta.

Den första frågan Rosita Grönfors ställer är hur Handboken till kommunerna om romska kvinnor och deras utsatthet har använts?

Den andra frågan är hur politikerna vill

Vid bordet: Angelina Dimitri Taikon, Rosita Grönfors och Heidi Pikkarainen.

Ann.Margarethe Livh

Olle Burell

Nina Lundberg

säkerställa att romska kvinnors situation blir bättre och vilka förändringar politikererna då vill göra?

Weszo Kwiek, sakkunnig, berättar om sin bakgrund och att många romska pojkar växte upp i utanförskap, med alkohol och droger.

– Flera av dem lever inte idag. Romska ungdomar har på något sätt fått lära sig att marijuana och hasch inte är farligt.

– Romska pastorer behöver hjälp med att informera föräldrarna. På behandlingshemmen behövs också hjälp, det behövs vuxna romer där som kan hjälpa ungdomarna. Men det behövs också förebyggande arbete. Hur tänker staden tillgodose dessa behov?

Socialborgarrådet Åsa Lindhagen får svara.

– Jag känner stor ödmjukhet för den kunskap som finns i det här rummet! Det är viktigt att ta fram en strategi för staden med er hjälp, mot diskriminering och antiziganism. Det är viktigt med bemötande, att man känner sig välkommen och accepterad. Handboken och utbildningsmaterialet är ett verktyg för att höja kunskapen om romer och romers rättigheter. Den kan öka tilliten.

Hon håller med om att utsattheten är dubbelt så kraftig för romska kvinnor.

– Romska kvinnor är utsatta just som kvinna, men också som romsk minoritet. Den höga siffran av romska kvinnor som har psykiatrisk problematik är alarmerande.

Staden har tagit fram ett förslag om arbete mot våld i nära relationer, som nu ska ut på remiss.

– Vi hoppas att de romska kvinnoorganisationerna vill lämna synpunkter på det

förslaget. När det gäller missbruksfrågorna behövs det romska representanter med kunskap om romsk kultur för att vi ska kunna nå romska ungdomar. Vi måste tänka över hur vi ska kunna bygga förtroende för socialtjänsten hos den romska minoriteten, så att romska ungdomar och föräldrar kan vilja och våga be om hjälp. Vi vill gärna samarbeta med civilsamhället och kyrkorna, om vi kan nå de romska ungdomarna där, säger Åsa Lindhagen.

Rosario Ali representerar É Romani Glinda.

– Det finns idag en utbredd uppfattning att romer inte vill arbeta. Det är falskt.

En orsak till arbetslöshet bland romer idag, menar han, är bristen på dokumenterad formell utbildning och arbetslivserfarenhet

– Romer saknar också kunskap om vilka åtgärder och hjälp man kan få från arbetsförmedlingen.

Den tredje orsaken, påpekar han, och kanske viktigaste orsaken är diskriminering, både öppen och dold, gentemot romer.

– Romska ungdomar är väl medvetna om sitt utanförskap och ser inte att de själva kan ändra detta genom att utvecklas. Det spelar ingen roll hur mycket de anstränger sig, de tror sig ändå inte kunna komma ifråga på arbetsmarknaden.

Nina Lundberg är samhällsvägleddare och romsk brobyggare på Jobbtorg Stockholm. Med sig har hon brobyggaren Mikael Toftesson.

– Vi har kunnat skapa många visstidsanställningar för romer via jobbtorget, berättar Nina Lundberg. Det behövs

korta vägar till arbete, korta utbildningar och därefter längre anställningar för romerna. Majoriteten av dem har aldrig varit inne på arbetsmarknaden förut. Det behövs långsiktiga mål för romernas integration på arbetsmarknaden, så de inte behöver gå fram och tillbaka mellan arbete och försörjningsstöd.

Mikael Toftesson vill framhålla att brobyggarnas arbete har varit positivt inte bara för de arbetslösa romerna, utan också för deras barn som går mer i skolan nu.

– Bemötandet är det största problemet, hos socialtjänsten och i skolorna. Vi brobyggare kommer gärna ut och informerar både politiker och tjänstemän.

Arbetsmarknadsråd Emilia Bjurgren talar om riktade insatser och behov av kunskap.

– Romerna måste få tillgång till det stöd som faktiskt finns. Det finns skillnader mellan stadsdelarna och ett arbete är påbörjat. Vi behöver fortsätta att utveckla insatser, till exempel korta vägar till arbetsmarknaden. Ett försök som gjorts – Stockholmsjobben – med kort, riktad yrkesutbildning och arbete inom staden, verka leda till resultat snabbare. Vi ska utveckla vuxenutbildningen, så att man kan ta sig igenom en utbildning och få en långsiktig etablering på arbetsmarknaden. Erfarenheter och meriter från Stockholmsjobbet kan leda vidare till nya jobb, även på den öppna arbetsmarknaden.

Fred Taikon, É Romani Glinda, inleder sitt anförande på romska och får varma applåder.

– Ett rejält inflytande kräver en platt-

Rosario Ali

Fred Taikon

Jan Ottosson

form. Men idag arbetar romska grupper var för sig.

Han menar att i ett romskt center skulle romer kunna agera tillsammans.

– Men det är en vision som även måste omfattas av politiker och tjänstemän, som behöver få kunskap om hur man ska kunna driva frågorna tillsammans.

Ännu idag vet inte många bland majoritetsbefolkningen något om romer. Det krävs en stark röst för att sprida, bevara och föra kunskapen vidare.

– Om man vill lyckas måste man också stärka det romska civilsamhället. Min första fråga är om staden kommer att öka resurserna till det? Min andra fråga handlar om demokrati. Vi romer behöver en plattform här i staden, så vi kan synliggöra vårt arbete. Min tredje fråga är varför man inte kan hissa den romska flaggan i stadshuset på de speciella dagarna, som Internationella romerdagen den 8 april? En fjärde och mycket viktig fråga är hur stadens arbete mot antiziganismen ser ut?

Jan Ottosson, resandefolket, talade också om ett center.

– Ett nytt kulturcentrum skulle kunna samla mycket och även brobyggarna. När kan vi sätta igång med detta kulturcentrum!

Bostad- och demokratiborgarråd Ann-Margreth Livh tycker inte att det har hänt så mycket i Stockholm på senare år.

– Vi har suttit i två år men nu har vi i alla fall börjat arbeta med frågan. Vi håller på att ta fram ett program för samråd med de romska grupperna som ska ut på remiss till grupperna. Vi måste få veta vad ni vill att vi ska göra inom skolområdet, med förskola och modersmålsundervisning.

Romerna måste också få insyn och veta vad som händer. Utbildning behövs för politiker, tjänstemän, men också för för stockholmarna.

– Vi har inrättat ett kansli för mänskliga rättigheter, där ska vi gå ut och informera om romer. Och visst ska vi ha en flaggdag även på Internationella romerdagen den 8 april! Det ska alla minoriteter ha på sina dagar. Vår nyanställda samordnare Heidi Pikkarain ska tillsammans mer er romer utreda frågan om ett romskt kulturcentrum, hur det ska se ut, styras mm.

– De frågor vi inte kan svara på idag ber vi att få samla upp och återkomma till!

Med de orden öppnar Ann-Margarethe Livh upp för de som har föranmält yttranden.

Den första talaren är Mia Taikon, É Romani Glinda, som lyfter romska ungdomars utsatta situation i skolan. Många romska familjer har ingen skoltradition, de kan inte ge sina barn rätt stöd hemifrån. En del föräldrar är analfabeter. De kan inte hjälpa.

– Då är det viktigt med ett starkt stöd från skolan, så att de romska barnen kan lyckas på samma sätt som andra barn.

Det stödet har de inte idag.

– Men det är fördom är att romska barn inte kan nå goda resultat!

Nästa talare är Hans Caldaras, romsk aktivist.

– Den fråga jag vill ta upp är EU-medborgarna på våra gator. Fast bostad, inkludering, arbete och skola var inga rättigheter för romer i Sverige tidigare. Samma sak gäller romerna på gatorna idag. Uppmaningar från politiker och

tjänstemän att inte hjälpa dem leder till minskad välvilja, ökade trakasserier, antiziganism och hot. Polisen avhyser dem, tar ibland deras pengar, kör dem långt ifrån staden. De har ingen legal plats att sova på i staden. Det är en skam för hela vårt land och för vår stad.

Åsa Lindhagen håller med.

– Det är en skam! Vi vill göra allt i kan för att lindra nöden vi ser. Svårigheten är att romernas problem är så svåra att lösa på kommunal nivå. Jag kommer att slåss för den här gruppen i alla sammanhang!

Sissela Nordling Blanco, ordförande i kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter säger att det är viktigt med skolgång och boplatser för de romska EU-migranterna, men att politikerna inte har kunnat enas.

– Men vi arbetar för en annan hållning från staden.

Därmed är det dags för en avslutande, öppen frågestund.

Domino Kai undrar över politikernas vilja arbeta mot antiziganism och för romskt inflytande. Ann-Margarethe Livh säger att rasismen i staden har ökat.

– Ett center för mänskliga rättigheter visar att vi tar detta på allvar.

Sissela Nordling Blanco avslutar.

– Mycket kvarstår att göra. Det är ett politiskt misslyckande att vi inte har kommit längre. Vi måste se detta som en av våra största utmaningar inom arbetet med mänskliga rättigheter. Frågan om romers ställning i samhället måste utgå från ett människorättsperspektiv. Oavsett om det är svenska eller EU-migrerande romer!

POSTTIDNING B

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

Diskrimineringsombudsmannen (DO) är en statlig myndighet som arbetar för lika rättigheter och möjligheter och mot diskriminering.

**diskriminerings
ombudsmannen**

Anmäl diskriminering till DO

Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering inom flera områden som till exempel arbetslivet, utbildningsområdet, socialtjänsten, butiker, restauranger och bostäder.

Om du har blivit utsatt för diskriminering kan du anmäla det till DO. De anmälningar som kommer till DO spelar en viktig roll i vårt arbete för att motverka diskriminering. En anmälan kan leda till olika typer av åtgärder och insatser från vår sida.

Frågor om diskriminering?

Ring till DO på telefonnummer 08-120 20 700.

Telefonupplysningen har följande öppettider:

- Måndagar 13.00–15.00
- Onsdagar 9.30–11.30
- Fredagar 9.30–11.30
- Helgdagar och klämdagar stängt

Det går också bra att mejla till DO på adressen do@do.se.

Mer information hittar du på www.do.se.